

გამოცემა ვერა გაგუასი.

საფრანგეთის ბრძენი
ვლასე პასკალი.

მისი სსოვრება და ურობა.

რუსულიდან თარგმნილი

ლადა გაგუას-მაერ.

თფილისი.

მსწრ. ფლ-მბეჭდავი „მობისა“ მოსკოვის ქ. № 5.

1908 წ.

გამოცემა ვერა გაგუასი.

სათვრანგეთის ბრძენი
ვლასე პასკალი.

მისი სხოვრება და შრომა.

რუსულიდან თარგმნილი

ლადო ტაკუას-ძიერ.

თფილისი:

შსწრაფლ-მბეჭდავი „ძმობისა“ მოსკოვის ქ. № 5.

1908 წ.

8481

ვუძღვნი

ჩემს საყვარელს და ბვირთასს მმას

დავითს.

მეირთასო და ღვთის მორწმუნე

ძმაო დავითი.

მეჩვიდმეტე საუკუნის შესანიშნავი ბრძენი საფრანგეთისა ვლასე პასკალი და მისი ცხოვრება ცხადად გვიჩვენებს, რომ დიდი სწავლულნი და მეცნიერნი თავის დღეში არ ყოფილან ღვთის უარ-მყოფელნი, პირ-იქით, ეძიებდნენ და თაყვანსა სცემდნენ ღმერთს, როგორც დასაბამის დასაწყისსა... მაშ ვინ არიან ისინი, რომელნიც ასე კადნიერად და ხმა მალლა უარ ჰყოფენ ღმერთს? უთუოდ ისინი, ვინც ცოდნასა, გავითარება და გონებასთან მწყურალად ბრძანდებიან!... გულით მწყურია, რომ ასეთი ადამიანები ცოტა დროს მოახმარდნენ ამ წიგნის კითხვას და დააკვარდებოდნენ მისს შინაარსს; ვინ იცის, ეგებ მათი დაობებული და ურწმუნოობით ავადმყოფი სული დაადგეს სინათლისა და ცხოვრების გზაზე—და ეგ ხომ შეადგენს შენს ნატვრას, რომელსაც მე, შენი უმცროსი ძმაც, დიდად თანავუგრძნობ.

მარადის შენი ძმა ლადი გაგუა.

20 დეკემბერი 1900 წელს.

ს. კოტიანეთი.

ნაწილი პირველი

პასკალის ცხოვრება.

3ლასე პასკალი დაიბადა საფრანგეთის ქალაქ კლემონტში 19 ივნისს 1623 წ. იმისი მამა იყო ერთი გამოჩენილი სახელმწიფო მოხელეთაგანი. დედა ძალიან ადრე მოუკვდა ვლასეს, ცოლის სიკვდილის შემდეგ მამას ღარჩა ორი ქალი და პაწაწინა სამის წლის ვლასე. მამამ გადაწყვიტა, რომ თავიდან არ მოეშორებინა და მუდამ თან ჰყოლოდა ეს მისი ერთად ერთი ვაჟი. ვლასეს მამა იყო განათლებული კაცი, მეცნიერებაში სახელგანთქმული სწავლული და ამიტომ მას ადვილად შეეძლო უსკოლოდაც ესწავლებინა შვილისათვის ყველაფერი, რაც საჭირო იყო. ბავშვა პირველ ხანებშივე ისეთი ზალისით მიჰყო ხელი მეცნიერების შესწავლას, რომ მამა იძულებული შეიქნა ხანდახან შეეჩერებინა იგი პირველად, მაშინდელ ჩვეულებისამებრ პასკალმა შვილს დაუწყო ლათინურისა და ბერძნულ ანბანის შესწავლა. პატარა ვლასე მშვენიერად სწავლობდა ძველს ენებს, მაგრამ, როგორც ნიჭიერი ბავში, ადრევე მიხვდა, რომ შესწავლა ისეთის ენებისა, რომლებზედაც მთელს სიცოცხლეში არ მოუხდებოდა ლაპარაკი, მხოლოდ გონებას დაუჩლიუნებდა. ხშირად, როცა გაკვეთილებს მორჩებოდა, ეხვეწებოდა მამას, — ემბა მისთვის ესა თუ ის მოთხრობა. მამა უამბობდა და შვილი მეტის სიხარბით უსმენდა, თუმცა წამ და უწყუმ შეაყენებდა ხოლმე მას

ასეთი კითხვებით: „მერე რატომ არის ეგ ასე? რისთვის ხდება ასე?“ რაც მას ესმოდა, ან რასაც ხედავდა მისს გარშემო, პატარა ვლასეს სწყუროდა გამოეცნო და გაეგო იმისი უმთავრესი მიზეზი. ბოვშის ცნობის მოყვარეობა ისე ძლიერი იყო, რომ იგი ვერ დამშვიდდებოდა, სანამ ვერ იპოვნოდა მისი მტანჯველ კითხვების პასუხს.

ხან და ხან მამას ეძინებოდა, ან დაეზარებოდა შვილის კითხვებზე პასუხის მიცემა და უპასუხოდ ტოვებდა. უნდა გენახათ, თუ რა რიგად ნაღვლიანდებოდა მაშინ ვლასე!.. ჩაფიქრდებოდა, გაიპარებოდა საღმე კუთხეში, არავის არ ელაპარაკებოდა და მთლად გატაცებული იყო ფიქრებით, სანამ საკუთარ ქკუთით არ გაიგებდა იმას, რაც მამას არ შეეძლო, ან არ სურდა ახსნა. როცა ვლასე გაიგებდა საქმის ვინაობას სხვის შეუწყენელად, წამსვე დაეკარგებოდა ნაღვლიანობა, ისევ გამხიარულდებოდა და ხელ-ახლა სთხოვდა მამას ეამბოვიდა ახალი რამე მისთვის. ერთხელ სადილობის დროს, ვილაკამ დანა დაჰკრა თხელ საქსონიის (აარაორის) თეფშს; თეფში აწკრიალდა, მაგრამ, როცა ხელი მოჰკიდეს, წკარუნი შეწყდა. პატარა პასკალმა მაშინვე კითხა მამას: „რატომ აწკრიალდა თეფში?—რა მიზეზით შესწყდა წკარუნი?“ მამამ, როგორც იყო, აუხსნა ამის მიზეზი, მაგრამ ასეთი ახსნით შვილი უკმაყოფილო შეიქნა და ღრმად ჩაფიქრდა. ნასადილეგს დაიწყო მან სიარულზე: „ოთახებში: თვითოეულს ნივთს სინჯავდა, აკაკუნებდა და ბეჯითად ყურს უგდებდა. ასეთი კვლევებით დიდხანს მეცადინობდა იგი და ბოლოს დამშვიდდა: აიღო კალამი და ჩასწერა ყველაფერი, რაც შენიშნა. როდესაც ეს შენიშვნებზე წაიკითხა მამამ, განცვიფრდა: აღმოჩნდა, რომ ბავშვს სხვის შეუწყენელად გამოეცნო

ნო ის ხმის წარმოშობის უმთავრესი მიზეზები, რაც მაშინ მეცნიერებმაც არ იცოდნენ. ვლასემ გამოიცნო, რომ ხმა არის რაიმე ნივთიერების ნაწილთა შერხევა, რომელიც აღწევს ჩვენ ყურამდე ჰაერის შემწეობით. პასკალი იყო ამ დროს მხოლოდ თორმეტის წლისა.

ვლასეს მამას განსაკუთრებით უყვარდა „გეომეტრია.“ ხშირად მათთან თავს მოიყრიდნენ მისი მეგობრები, მეცნიერებმაც გამართავდნენ ხოლმე მუსაიფს ამ მეცნიერების სხვა და სხვა კითხვებზე. პატარა ვლასე ყოველთვის დაესწრობოდა მათ, გულს მოდგინედ აღევნებოდა თვალ-ყურს ყველაფერს და ხშირად შეაწყვეტიებოდა მეცნიერებს მსჯელობას; ჩვეულებრივი კითხვებით: „მერე რატომ, ან რისთვის ვრის ეგ ასე?“. როდესაც მამამ შეამჩნია შვილს „გეომეტრიის“ შესწავლის ასეთი მიზნადულება, აღუკრძალა მას შესვლა იმ ოთახში, სადაც თავს იყრიდნენ მეცნიერი მეგობრები. ასე იმიტომ მოიქცა მამა, რომ ჯერ ერთი, მისი ფიქრით; გეომეტრიის სწავლა შვილისათვის იყო ნაადრევი და მეორეც, — დაუშლიდა მას ეს საგანი სხვა საგნების რიგიანად და საფუძვლიანად შესწავლას. ამისათვის ყველა ეს მათემატიკური წიგნები, რომ შვილს არ ჩავარდნოდა ხელში, მას შენახული ჰქონდა დაკეტულში. მამის ასეთი საქციელი ძლიერ აწუხებდა შვილს და ეხვეწებოდა ის მაინც აეხსნა, თუ რა მეცნიერებაა გეომეტრია და რას ასწავლის იგი? — რომ თავიდან მოეშორებინა შვილი, მამამ სიჩქარით აუხსნა მას, თუ რას ასწავლის გეომეტრია და თან სასტიკად აღუკრძალა თავის დრომდე ამ მეცნიერებაზე ფიქრი. ბავში დამოკრილდა მამას, დაიმშვიდა გული და უარ-ჰყო ამ მეცნიერებაზე მსჯელობა, ანუ ყურის გდება. ვაკვეთილების შემდეგ ვლასეს ბევრი თავი-

სუფალი დრო რჩებოდა; მერე რა უნდა ექნა და როგორ უნდა მოენმარა ეს დრო? არავითარი საბავშვო გასართობი და სათამაშო მას არ უყვარდა და, ძალაუნებურად, დაიწყებდა ფიქრს იმაზე, რაც აღკრძალული ჰქონდა. როცა გაკვეთილებს მორჩებოდა, აიღებდა ხელში ნახშირის ნაქერს, წავიდოდა რომელიმე შორეულსა და ცალკე ოთახში და იქ, იატაკზე, ან თანჯრის თახჩაზე ხაზავდა ზეპირად სხვა და სხვა გეომეტრიულ ნაკვეთებს: სიმრგვლეს, სამკუთხს და სხვებს. ამ მისგან დახატულ ნაკვეთებს რა სახელი ერქვა მეცნიერებაში, ეგ ვლასემ არ იცოდა, მაგრამ ეს მას არ აბრკოლებდა: თვითონ იგონებდა მის მიერ გაკეთებულ ნაკვეთების სახელებს. მაგალითად: სიმრგვალეს მან უწოდა გროლი, ხაზს—ზოლი და სხვა. ასეთს მეცადინეობაში გართულს ვლასეს ერთხელ უეცრად თავს დაადგა მამა და, როცა დაინახა ნახშირით დახატული კედელი, საშინლად გაჯავრდა და ის-ის იყო უნდა გაელახა კიდევ, მაგრამ განცვიფრებული და შეშინებული შეჩერდა უეცრად: მან შეამჩნია კედელზე ისეთი სწორი გეომეტრიული ნაკვეთები, რომლებს დახატვა შეეძლო მხოლოდ ნასწავლს კაცს. გასინჯა ისინი და მის და განსაცვიფრებლად, დარწმუნდა, რომ მისს შვილს სხვის შეუწევნელად და უსწავლელად, თავის თავად, აეხსნა ერთი უდიდესი გეომეტრიული წინადადება:—ჯამი სამკუთხის კუთხეებისა შეადგენს ორ მთელს კუთხეს,—რომელიც ახსნილია ქონდა შესანიშნავ მეცნიერს ევკლიდას. ამ აღმოჩენით გაკვირვებული მამა გაიქცა ერთ მის მეგობართან და ძალით წაგლითყვანა შინ. მეტის აღელვებისაგან მამა ტიროდა. „რა მოგივიდა, კაცო?“ დაეკითხა მეგობარი. „სიხარული მატირებს,* მიუგო მან.—თქვენ კარგად იცით.

რამდენს ვუშლიდი და ვუკრძალავდი ჩემს პატარა ვლასეს გეომეტრიის აღრე გაცნობას, რადგანაც, ჩემის ფიქრით, ამ საგნის უღროვოდ შესწავლა ავნებდა მას სხვა საგნების შესწავლაში; მაგრამ აბა ერთი შეხედვით, რა უქნია!.. მეგობარს ძლიერ მოეწონა პატარა პასკალის ნახატები; დაუწყეს მეგობრებმა სინჯვა და სრულიად დარწმუნდნენ, რომ ბავშვს გახსნოდა დიდი ნიჭი სამათემატიკო მეცნიერებისა. ამ დღიდან, რასაკვირელია, ნება მიეცა მას გეომეტრიაში მეცადინეობისა. მამამ გაალო შქაფი, გამოალაგა მისი სამათემატიკო წიგნები, ჩააბარა შვილს სრულს მის განკარგულებაში და მიანიჭა თავისუფლება — ესწავლა ყველაფერი, რაც მას სურდა. დიდის გულმოდგინებით დაეწათა პატარა ვლასე წიგნებს, კითხულობდა იმათ აღტაცებით და უმასწავლებლოდ მცირეოდნადაც არ ეძნელებოდა იმ წიგნების შინაარსის გაგება. მეთუთხმეტე წელში მან იმდენი წარმატება გამოიჩინა გეომეტრიაში, რომ შეადგინა შესანიშნავი თხზულება — „კონუსური განპობა“, რომელმაც ვლასეს მოუხვეჭა სახელი მეცნიერთა შორის. ორის წლის შემდეგ მან გამოიგონა საანგარიშო მანქანა. მთელ ორ წელიწადს მუშაობდა იგი მის მოწყობა — გამართვისათვის; ავითონ მონაწილეობას იღებდა ოსტატებთან, რადგან მათ არ ესმოდათ ეგ საქმე და პასკალის უჩვენებლად, მარტო ნახატებით, ვერას გახდებოდნენ. როგორც იყო დაამთავრეს მანქანა, რომელმაც მეტის მეტად გააკვირა მნახველები. ამ მანქანის მოწყობილება ძლიერ რთულია, — მისი შემწეობით სრულიად უვიც კაცსაც შეუძლია სისწორით გამოავლას ყოველგვარ ანგარიშისა; შეუძლია ოთხივე აზითმეტიკული მოქმედებადა წარმოება. — თქმა არ უნდა, რომ ეს მანქანა, როგორც ერთობ

რთული, მეტად ძვირი ჯდება, და თვითოფულის ხდამი-
ნისათვის გამოსადეგიც არ არის; მაგრამ გამოგონება
მანქანისა ჭაბუკობის პირველ ხანებში გამოგონს უმტკი-
ცებს შესანიშნავ მოსაზრებას, და ის გულ-მოდგინება,
როგორითაც იგი მუშაობდა მანქანის მომზადების დროს,
ნათლად გვიჩვენებს მის ხასიათის სიძლიერეს.

II

ასე სცხოვრობდა და იზრდებოდა მეცნიერებით გა-
ტაცებული პასკალი; მაგრამ ავადმყოფობა არ აძლევდა
მას მოსვენებას. დიდსა და ძლიერ ჭკუასთან მას დაყვა
სუსტი და უძლური სხეული. ავადმყოფობა თექვსმეტი
წლიდან დააწყებინა და სიკვდილამდე სრული ჯანსაღი
არას დროს არ ყოფილა: ისე დღე არ გაივლიდა, რომ
პასკალს რაიმე ტკივილი არ ეგრძნო; მაგრამ საქმეც ის
არის, რომ ეს გამუდმებული ავადმყოფობა ვერ უშლი-
და მას სწავლას. როგორც იშვიათი და ძლიერის ნების
მექანიკი დიდის მოთმინებით იტანდა ავადმყოფობასა და
არას დროს არ უჩივოდა მას. ასეთს მდგომარეობაში
მან მიაღწია ოცდა სამ წლამდე; ამ დროს პასკალმა
უფრო დიდი სახელი და დიდება მოიპოვა მეცნიერთა-
შორის. ვლასეს დაბადებიდან თან დაყოლილი ჰქონდა
სურვილი, რომ ეპოვნა ყოვლისფრის მიზეზი, რასაც
დაინახავდა, ან გაიგონებდა და, აი ეგ სურვილი, ჩვეუ-
ლებად ქცეული, წლითი წლამდე ეზრდებოდა და უძ-
ლიერდებოდა მას. იმავე დროს მან ყურადღება მიაქცია
ერთს საქმეს, რომელსაც მასზე დიდი ხნით ადრე არჩევ-
დნენ და წყვეტდნენ შესანიშნავი მეცნიერები. პასკალს
ვგ გამოურკვეველად ეჩვენა და ხელმეორედ დაუწყა გა-

რჩევა: ახსნა უწინდელ მეცნიერების შეცდომა, დაასრულა ერთი მათგანის შრომა და მით შეიტანა მეცნიერებაში შემდეგი ახალი და თვალსაჩინო აღმოჩენა.

ვინ იქნება იმისთანა, რომ არ იცოდეს, თუ რა ნაირად ამოაქვთ ქიდან წყალი? — თხრიან ორმოს, სანამ წყალი აღმოჩნდებოდეს, შემდეგ აკეთებენ ტუმბოს, ან წყლის საქანელს, ერთი სიტყვით, წყალში ჩაუშვებენ სასლუნს, ანუ მილს. მილში უყრიან ფოსტალს, რომელსაც გაუკეთებენ სარწებელთან. ქანების დროს ფოსტალი დადის ზევით და ქვევით ტუმბოში და ამოაქვს წყალი; შემდეგ ტუმბოში მიკეთებულ ხვრელიდან ისხმება რაიმე ქურქელში. პირველის შეხედვით საქმე უბრალოდ მოეჩვენება ადამიანს, და ამნაირად ქიდან წყლის ამოღება ყველას შეუძლია; მაგრამ რატომ არის, რომ წყალი ღრმა ორმოდან ამოდის ტუმბოში, თითქო ფოსტალს ამოქონდეს იგიო? აი ამ კითხვაზე პასუხის მიცემა ბევრისთვის ადვილი არ არის. — ჯერ კიდევ პასკალის დაბადებამდე დიდის ხნის წინად მეცნიერები ცდილობდნენ აეხსნათ ეგ კითხვა. ხანგრძლივის კამათის შემდეგ აი როგორ განმარტეს იგი: როცა ფოსტალი ამოდის ტუმბოში ზევით, მაშინ წყლისა და ფოსტლის შუა რჩება ცალიერი ადგილი; წყალი, როგორც ყოველგვარი სხვა ნივთიერება, ვეღარ ითმენს მის მახლობლად ცალიერს ალაგს და ამისთვის იგი იკავებს ამ სიცალიერს. აჰა მიზეზი, რომელიც, მეცნიერების ფიქრით აიძულებდა წყალს ამოყოლოდა ტუმბოში ფოსტლის წვერამდე. ასე ეგონათ პასკალის დროშიაც. იმ დროებში ერთმანედ იდარმა კაცმა განიზრახა გაეკეთებინა თავის ბაღში შადრევანები და ამიტომ მოიწვია საუკეთესო რუსტატები, შადრევანებისათვის უნდა გაეკეთებინათ მილები გაშლი-

რებით უგრძესი, ვინემ უბრალო ქებისთვის, სახელდობ. ოცი ადლის სიგრძე. როცა ჭაში ჩაუშვეს ტუმბო, ოსტატებს ეგონათ, — წყალი ამოვიდოდა მილის წვერამდე. მაგრამ მოტყუებდნენ; წყალი ამოვიდა მხოლოდ თუთხმეტ ადლის სიმაღლეზე და მეტზე კი აღარა. რამდენს ეცადნენ და ეწვალნენ ოსტატები, მაგრამ საქმეს ვერაფერი უშველეს, — წყალი გაჩერებული იყო ერთსა და იმავე სიმაღლეზე. შეწყვიტეს მუშაობა და მიმართეს თხოვნით მაშინდელს მეცნიერებს, რომ მათ აეხსნათ მიზეზი ასეთის შემთხვევისა. ეს ის დრო იყო, როცა მეცნიერთა შორის თვალსაჩინო ალაგი ეჭირა გალილეის (რომელმაც პითაგორე და კოპერნიკის აზრი გაიმეორა და დაამტკიცა, რომ მზე კი არ უვლის დედამიწას გარშემო, არამედ თვით ეს უკანასკნელი ტრიალებს); მაგრამ იგი იყო ღრმად მოხუცებული და ნამეტანი შრომა და აუტანელი ცხოვრების პირობებისაგან სრულიად დაქანცული სხეულითაც და გონებითაც. სხვებთან ერთად გალილეიც ამტკიცებდა, რომ ტუმბოში წყლის ამოსვლის მიზეზი ის არის, რომ ვერავითარი სხეული ვერ ითმენს სიკალიერესაო. აი ამ გალილეის სთხოვეს აეხსნა თუთხმეტ ადლის სიმაღლეზე წყლის შეჩერების მიზეზი. გალილეიმ არ იცოდა, რა პასუხი მიეცა, და უპასუხოდ დატოვებაც უხერხული იყო. ამიტომ გალილეიმ მიმართა ერთს მის უკეთესს მოწაფეს, ტორრიჩელს, და სთხოვა აეხსნა ეგ კითხვა.

ტორრიჩელმა დაიწყო კვლევა-ძიება და მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ მისი ძველი მასწავლებელი და ყველა სხვა ძველი მეცნიერები შემცდარნი იყვნენ. იგი დარწმუნდა, რომ წყალი ტუმბოში ზევით მარტო იმიტომ კი არ ამოდის, რომ ვერ ითმენდა მის მახლობლად

სიკალიერეს; არა, აქ არსებობდა უფრო სხვა მიზეზი, სახელდობთ ისა, რომ ჰაერს აქვს სიმძიმე, აი ამ სიმძიმით აწვება იგი წყლის ზედა პირს და მიდენის მილში, რომლისაგან ჰაერი გამოწურულია. ტორრიჩელია დაამტკიცა, რომ ჰაერი მხოლოდ გარედან აწვება წყალს ყოველ მხრით და შიგნით მილში კი არა და; მაშასადამე, სდევის წყალს ზევით მილში, რომელშიაც ფოსტლის ქვეშ ჩნდება უჰაერო, ცალიერი ადგილი: სამწუხაროდ, ტორრიჩელი მალე მოკვდა და არ დასცალდა გავერცელებინა ეს, მის მიერ აღმოჩენილი, ქეშმარიტება. შემდეგ მისი აზრი გაიგეს მხოლოდ ზოგიერთებმა და იმ მცირეთა გუნდში ერთა პასკალიც. აი მან მოჰკიდა ხელი ამ საქმეს და დაასრულა კიდევ გარდაცვლილ მეცნიერის აღმოჩენა; დაიწყო კვლევა-ძიება; ბევრი დრო და შრომა მოჰანდობა ამ საქმეს, მაგრამ ბოლოს მაინც გაიმარჯვა: დასწერა თხზულება — „ჰაერის სიმძიმე, რომელშიაც დაამტკიცა ტორრიჩელის აზრი და თვითონაც ბევრი რამ ახალი აღმოაჩინა ამ საგნის შესახებ პირველად ყოველისა პასკალმა დაამტკიცა, რომ ჰაერო, რომელსაც ჩვენ ვსუნთქავთ, არ არის სიკალიერი, — არა, მედ არის მძიმე ნივთიერება რომელიც ყველა ჩვენთაგანს შეუძლია ასწინოს, მხოლოდ სასწორი უნდა იყოს ძლიერ მჭრთალი, ან სწორი. ჰაერის ასწონად აი როგორ იქცევიან; აიღებენ შუშის ბურთს, რომლიდან სრულიად გამოდენიან ჰაერს, შემდეგ ამ ბურთს აწონიან სასწორზე; და შემდეგ ცალიერ ბურთში ისევ ჩაუშვებენ ჰაერს და ხელმეორედ აწონიან გამოდის, რომ ჰაერ ჩაშვებულ ბურთი მეტს იწონის, რამდენსაც მეტს მსუშებებთ ბურთში ჰაერს, იმდენადვე მატულობს ბურთის სიმძიმეც. თუ ასეთი მცირე რაოდენობა ჰაერისა და-

ჩნდება სასწორს; წარმოიდგინეთ, რა მძიმედ უნდა აწვე-
ბოდეს მთელი ჰაერის სიმძიმე დედამიწის ზურგს? მთე-
ლი ჰაერის სიმძიმე ისე დიდია, რომ მისი ამწონი სას-
წორი არ მოიპოვება ქვეყანაზე. როგორც წყალი ტბა-
ში, ან მდინარეში მთელი მისი სიმძიმით აწვება ფსკერს,
სწორედ, ამნაირადვე ჰაერიც მთელი მისი სიმძიმით
აწვება დედა მიწის ზედაპირს. როგორც წყალი ზღვაში,
ან ტბაში ყოვლის მხრით აწვება თევზებსა და ყველა-
ფერს, რაც კი წყალშია, მსგავსადვე ჰაერიც აწვება
ყოველ მხრიდან ადამიანებს და ყველაფერ მას, რაც
არსებობს დედამიწაზე. როგორც თევზი წყალში არა
გრძნობს წყლის სიმძიმეს და ადვილად დასცურავს მის
სიღრმეში, სწორედ ასე ხდება ჩვენს ცხოვრებაშიაც:
თუმცა ჰაერი ჩვენ ყოველ მხრიდან გვარტყია, მაგრამ
ჩვენ ვერა ვგრძნობთ მის სიმძიმეს და ადვილად გადავ-
დივართ ერთი ალაგიდან მეორეზე. როგორც მდინარე-
ში წყალი თვისის სიმძიმით ვერ გაქცელებს მის ძირზე
მოსეირნე თევზს, ისე ვერც ჩვენ გვქცელებს ჰაერი, თუმ-
ცა მისი სიმძიმე საოცარია. მეცნიერებმა უკვე გამოიან-
გარიშეს, რაოდენს იწონის ის ჰაერი, რომელიც ყოველ
მხრიდან აწვება ადამიანს. აღმოჩნდა, რომ ადამიანის
სხეულის ფვითოეულ ოთხ-კუთხ გოჯზე ძევს. თუთხმე-
ტი გირვანქა ჰაერი და, მაშასადამე, მთელ სხეულზეკი—
ოც და ათი ათასი გირვანქა, ან შეიდას ორმოცდა ათი
ფუთი. პირველ შეხედვით დაუჯერებელ ზღაპრად ეჩვენ-
ება ეს ადამიანს, მაგრამ ეგ სრული ქეშმარიტებაა.
რომ ავწონათ მდინარეში წყალი, რამოდენიმე ასი და
ათასი ფუთი გამოვა, მაგრამ თვითოეული თევზი სრუ-
ლიად უვნებელია ამ სიმძიმისაგან. რაც თევზისათვის
წყალია, ადამიანისათვის ჰაერიც ის არის. იქნება იკი-

თხოვთ, ეგ რატომ არის, რომ მუშას ორი-სამი ფუთი ტვირთი მეტი ავიდოთ; ფეხსაც ვერ გადადგამს ადგილიდან და 750 ფუთი ჰაერის ქვეშ ადვილად სეირნობს და ვერც კი ამჩნევს ასეთს სიმძიმესა? ეგ იმიტომ, რომ ტვირთის სიმძიმე მუშას აწვება მხოლოდ ერთის მხრით, ჰაერი კი ჩვენ ყოველ მხრით თანასწორად გვარტყია ისე, როგორც თევზსა წყალი. გარდა ამისა ადამიანს შიგნითაც აქვს ჰაერი, რომელიც თანასწორება გარეთა ჰაერს და უშლის კაცის გაქყლეთას. ავილოთ ცალიერი ნამჯა (ჩაღის ღერი) და ერთი წვერით ჩაუშვათ წყლით სავსე ქიქაში, მეორე კი დავიჭიროთ ხელში; ვნახავთ, რომ ქიქიდან წყალი არ ამოდის ჩაღის ღერში. ეხლა ჩავიყოთ პირში ერთი წვერი ნამჯისა და ამოვჭრიტოთ ჰაერი; რა მოხდება მაშინ? — მოხდება ის, რომ წყალი დაიწყებს დენას ჩაღის ღერში ქვევიდან ზევით და პირში ჩავვსხმება. რატომ ხდება ასე? აი რატომ: როცა ნამჯის ერთი წვერი ხელში გვეჭირა, მაშინ ჰაერი აწვებოდა წყალს ორივე მხრით, ზევიდან და ქვევიდან: ქიქის ზედა პირიდან და ჩაღის წვერიდან და ამიტომ წყალს არ შეეძლო ამოწევა. მაგრამ, როცა ერთი წვერი ჩავიდევით პირში და მისგან ჰაერი ამოვწურეთ, მაშინ ჰაერი მოაწვა წყალს მხოლოდ ქვევიდან და ამოიტანა ზევით, რადგან მანდღან ჰაერი არ აწვებოდა. სწორედ ეგევე ხდება წყლის ტუმბოში. სანამ მას არ არწევენ, ჰაერი აწვება წყალს ზევიდან და ქვევიდან — კის ზედა პირიდან და მილის შიგნიდან და წყალი არ ამოდის. მაგრამ როცა დაუწყებენ რწევას, მაშინ ფოსტლის ქვეშ ჩნდება უჰაერო ადგილი და მაშ ზევიდან დაქერა წყდება და წყალიც ამორბის ქიდან მილში. ტორრიჩიელის აღმოჩენის შემდეგ, რაღა თქმა უნდა,

პასკალს არ გაუჭირდებოდა გავგო და აეხსნა, რაც ძველმა მეცნიერმა გალილეიმ ვერ ახსნა, ესე იგი, რატომ არ სცილდებოდა მილში წყალი თუთხმეტ ადლის სიმაღლეს. აქაც ის ხდება, როგორც სასწოროში: როცა თვითველ მის ჯამზე თანასწორი სიმძიმე აწყვიან, მისი უღელი არ გადიხრება არც ერთსა და არც მეორე მხარეს. რთ ავაესოთ მილი წყლით თუთხმეტი ადლის სიმაღლემდე და ავსწონოთ იგი, აღმოჩნდება, რომ ეს წყალი იმოდენს აიწონს, რამდენსაც ეს ჰაერი, რომელიც აწევება წყალს ქვევიდან და, რადგანაც ზევიდან და ქვევიდან სიმძიმე თანასწორია, იმიტომ წყალი ჩერდება თუთხმეტ ადლის სიმაღლეზე. ამის გამო ყველა ჰებში ტუმბოებს აკეთებენ საზოგადოდ თუთხმეტ ადლზე ერთ მუხლით მოკლეს. —

„ჰაერის სიმძიმე“-ს გარდა პასკალმა მრავალი სამეცნიერო წიგნები დასწერა და მით შეიტანა მეცნიერებაში ბევრი ახალი და შესანიშნავი აღმოჩენა. 1647 წ. მან გამოსცა თხზულება — „ახალი კვლევანიობუნებაში სიცალიერის შესახებ“ და 1653 წ. — „სითხელეთა თანასწარობა“. ამათ გარდა მანვე გამოსცა თხზულება — „რიცხეთა არსებაზე“ (DE СУШНОСТИ ЧИСЕЛЪ) და „არითმეტიკული სამკუთხი“. ყველათამ შრომამ, რომლის რიგიანი დაფასება და აწონ დაწინააღმდეგა მხოლოდ მეცნიერებს შეეძლოთ, მოუპოვეს პასკალს დიდის მათემატიკოსის და ბუნების მეტყველის სახელი. ამავე დროს პასკალმა გამოიგონა ორი დიდად სასარგებლო მოწყობილება, რომელსაც ეხლა ხმარებენ სხვა და სხვა სიმძიმეთა გადსახიდად. ერთი იყო პატარა და მეორე უფრო დიდი და მოგრძო ხულ-ურემი (ТАЧКА). პირველის დანიშნულება იყო ქვისა და მცირე სიმძიმეთა გადაზიდვა და მეორესი

კი—უფრო დიდ სიძიმისა. ჩვენს დროში პასკალის მიერ გამოგონილს ურმებს ყოველგან ხმარობენ, კარგად იცნობენ და უკვირთ კიდევ; ნუ თუ დიდი გამოგონი ნიჭი იყო საჭირო ასეთი მცირე მოწყობილებათა გასაკეთებელად. დიახ პასკალის დრომდე არ იცოდნენ ამ მოწყობილებათა ხმარება, რომლებიც დღეს ასე უმსუბუქებს მუშა ხალხს შრომას. ყოველივე ეს პასკალმა მოასწრო ოც და ათის წლის შესრულებამდე. აი რა ძლიერი ჭკუის პატრონი იყო და მეცნიერების დრმა სიყვარული ჰქონდა მას მონიჭებული! ჯერ კიდევ ბევრი დრო ჰქონდა პასკალს წინ სამეცნიერო ასპარეზზე სამოღვაწეოდ, მაგრამ უცებ მოხდა მასში სულიერი ცვლილება, რომელმაც აიძულა გამოეცვალა შეხედულობა და აზრი ცხოვრებაზე და მოეწყო იგი უწინდელისაგან სრულიად განსხვავებულის წესით.

— ვლასე და მთელი მისი ოჯახის თითოეული წევრი ღრმად გამსჭვალულ იყო ქრისტეს სარწმუნოებით; ამ სარწმუნოებას ვლასე აღიარებდა გულწრფელად, სრულიად უბრალოდ, როგორც ბავში. 1646 წ., როცა ვლასე იყო ოცდა სამის წლისა, მამა მისმა ძლიერ იტკინა ფეხები. ამისთვის მოიწვიეს სახლში ორი ძვლის გამსწორებელი, — ბუტელიერი და დელანდი, რომლებიც სარწმუნოებით იყვნენ მეჩვიდმეტე საუკუნის დასაწყისში მქადაგებელი იაქსენის მომხრენი. ავადყოფის აქიმობის დროს ისინი ცხოვრობდნენ ვლასეს მამის სახლში და ხშირად მსჯელობდნენ იმაზე, თუ რაში უნდა მდგომარეობდეს ჭეშმარიტი სარწმუნოება. წასვლის ხანს იმაფ აჩუქეს პასკალის ოჯახობას სასულიერო შინაარსის რამოდენიმე წიგნაკი, მათ შორის იაქსენის თხზულება — „გადაკეთება შინაგანი კაცისა.“ ეს წიგნი

წაიკითხა ვლასემ და მისმა შინაარსმა დიდი სულიერი ცვლილება მოახდინა მასში მოკლე შინაარსი ამ წიგნაკისა შემდეგია: — ადამიანში არსებობს ორ ვეარი სურვილი, რომლებიც აჩენს მასში სხვა და სხვა ბოროტებას და აბრკოლებს იცხოვროს ქრისტეს მცნებისა მებრ. ერთი ამათვანი არის გემოთმოყვარეობა, რომლითაც ადამიანი მიისწრაფის ყოველგვარ ფუფუნებისაკენ და სურს ატაროს ტკბილი ცხოვრება: ჭამოს და სვას გემრიელად, ქონდეს ბევრი ფული, არ მოიკლოს არავითარი სიტკბოება, არც პატივი და დიდება და მონობაში იყოლიოს ადამიანები. მეორე გულის თქმას ქვია ცნობის-მოყვარეობა. ამისთანა ადამიანს ენატრება და სწყურია ყველაფერი გაიგოს, გამოსცადოს, გაიცნას მთელი ღვთის გაჩენილი ქვეყანა მისის საიღუმლოებით. კარგად ვიცით, რომ ქვეყანაზე ბევრია ღორ-მუცელა ან გაუმადლარი ხალხი; ამის მსგავსად მრავალია გაუმადლარისა და ხარბის ჭკუის პატრონნიც, რომელნიც თავგამოდებით ცდილობენ გაიგონ და ახსნან ყველაფერი, მაგრამ რისთვის, ეგ კი აღარ იციან: ისინი არიან ასეთ შრომაში მხოლოდ თავიანთ კმაყოფილებისა და თავის შექცევისათვის. აი, ამ ორს გულის თქმას უნდა ებრძოდეს ადამიანი დაუღალავად, ამბობს იაქსენი, თუ კი სურს იცხოვროს ქრისტეს რჯულზე და ემსახუროს ღმერთსა და არა მამონას. მაგრამ, სამწუხაროდ, აი რა ხდება თითქმის მუდამ ჟამს: თუ კი ადამიანი მოერია პირველ გულისთქმას გემოთ-მოყვარეობას, მაშინ იგი ხდება მეორე გულისთქმის-ცნობის მოყვარეობის მონად. ვთქვათ, უარ-ჰყო ადამიანმა ერთი მისი კერპი, — მუცლის სამსახური, იმ წამსვე შეუდგება ემსახუროს მეორე კერპს — ჭკუას. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში მას ჰგონია და დარწმუნებულია, რომ იგი

შართალია. ჭკუთ განა მისთვის არა მაქვს მოცემული, რომ მით გავიგო და ავხსნა ყოვლისფერი, ამბობს იგი. მაგრამ აი, სწორედ, ამაშია ადამიანის შეცდომა. ვინც ამ ზომამდე ეთაყვანება ცნობის მოყვარეობას, იგი ბევრით უკან არ ჩამორჩება გემოთ-მოყვარეს: გემოთ-მოყვარეს უყვარს ყველაფერი ტკბილი და სასიამოვნო მუცლისთვის, ცნობის მოყვარეს კი ყველაფერი ის, რაც ვერ აუხსნია და ვერ გაუგია მისს გაუმაძღარ ჭკუას. ამ ორ გვარ ადამიანთა შორის დიდი განსხვავება არ არის: ერთი ემსახურება მუცლის გულისთქმას და მეორე კი-ჭკუის გულისთქმას. რა თქმა უნდა, არც ერთი არ არის შართალი, რადგან ისინი ემსახურებიან მამმონასა და არა ღმერთსა.

პასკალი დიდად გაკვირებული იყო ამ წიგნაკში გატარებულ აზრის სიმართლით. გემოთმოყვარე იგი არას დროს არ ყოფილა. ბავშობაშიაც არ ყვარებია მას არავითარი გასართობი და დროს გასატარებელი, უყვარდა მხოლოდ მეცნიერება. გემოთმოყვარეობის უარყოფელმა, მან ჭაბუკად შეირჩინა თავისი აგებულება და სული ყოველგვარ ვნებათაგან, მხოლოდ მეცნიერებისადმი მიზიდულებას ვერ მოერია; პირიქით მეცნიერების სიყვარულმა მთლად შეიპყრო იგი და უშლიდა მას ეცხოვრა ღვთის მსახურებაში ქრისტეს ჩვენებისამებრ. დაფიქრდა პასკალი და თქვა: ქრისტეს პირველი მცნება ამბობს: „შეიყვარე უფალი ღმერთი შენი ყოვლითა გულითა შენითა და ყოვლითა სულითა შენითა და ყოვლითა გონებითა შენითა.“ და მეორე: „შეიყვარე მოყვასი შენი, ვითარცა თავი თვისი.“ — მე ხომ ვიცოდი ეს, მაგრამ ისე კი არ ვიქცეოდი; რატომ მერე? — მიტომ, რომ ჭკუეს გულის-თქმამ დამაბრმავა მე.

როდესაც გაიგო პასკალმა, რომ მას არ ყვარებია არც ღმერთი და არც ადამიანები და მხოლოდ მისი ხარბი ჭკუის გულისთქმა უყვარდა, მაშინ გადასწყვიტა მოიშოროს იგი თავიდან, — მოსპოს სრულიად სამეცნიერო მაცადინობა და შესწიროს მთელი თავისი სულიერი ძალა ღვთიურ კანონის გაცნობას და დაუმორჩილოს ამ კანონს მისი ცხოვრება. პასკალი ამბობს: „ყოველი ცოდნა, რომელსაც მიზნად გაუხდია მხოლოდ ჭკუის ძიების დაკმაყოფილება, უსარგებლო და შეუფერებელია ადამიანისათვის; — ჩემი უქმი ცნობის მოყვარეობის წყალობით, რაც მეტს ცოდნასა ვიძენ, მით უფრო ნაკლებად მესმის ჩემი საკუთარი თავი და ჩემი მდგომარეობა ცხოვრებაში, — უფრო ნაკლებად ვიცი, თუ რა უნდა გავაკეთო, ან როგორ ვიცხოვრო! სრულიად უბრალოს და არაფრის მცოდნეს კეთილს ადამიანს ეგ ბევრად უკეთ ესმის ჩემზე და სცხოვრობს უფრო კანონიერად.“ ამის გამო პასკალმა უარჰყო სამეცნიერო ძიება და ჩაუფიქრდა თვითონ ცხოვრებას. დაუწყო მას შესწორება და შედარება საკუთარ მის ცხოვრებასთან და დარწმუნდა, რომ მისი ცხოვრება ძლიერ შორს იყო ღვთისა და მოყვანის სიყვარულის მცნებათაგან. როცა აზრებდა ამ ნაირად საკუთარ მის ცხოვრებას, პასკალი ამჩნევდა, რომ იგი დაებრმავეზნათ გარეშე პირობებს და ეზიზღებოდა ცხოვრება, რომელსაც იგი დღემდე ატარებდა. ღმერთი ჩემო, რა ხარისხამდე შორს იყო მდიდრული მისი უწინდელი ცხოვრება იმ ცხოვრებიდან, რომელიც გამოქმდინარეობს ღვთისა და მოყვანის სიყვარულისაგან. ამ დროიდან პასკალი შეუდგა ცხოვრების გამოცვლას და ცდილობდა დაეხლოვებინა იგი ღვთის ნებასთან.

უმცროსი და, რომელიც სხვებზე უფრო დაახლოვე-
ბული იყო პასკალთან, თანაუგრძობდა ძმის ასეთ აზრს,
თუმც იგი იყო ძლიერ ჭკვიანი და ლამაზი ქალი და
ედღეოდა მრავალი წარჩინებული და მდიდარი საქმრო-
ნი, მაგრამ ყველას უარი გამოუცხადა და შევიდა
მონასტერში. თვით პასკალის მამა, ხანში შესული
ადამიანიც, დაემორჩილა შვილის გავლენას: იგი ხში-
რად ჩაფიქრდებოდა ხოლმე თავის ცხოვრებაზე და
გამოიცვლიდა მას. ამ ნაირად ვლასემ გადასწყვიტა
ღმერთთან დასახლოვებლად ზნეობრივის სისრულისაკენ
მისწრაფება. მაგრამ, სამწუხაროდ, პასკალის ავადმყოფო-
ბაც თან და თან ძლიერდებოდა: მას დაეკარგა ძილი,
გაუფუჭდა ფეხები, ასე რომ იგი დადიოდა მხოლოდ
ყავარჯენით. არაფერი ცივის დაღვეა მას არ შეეძლო, —
მისი სასმელი უნდა ყოფილიყო თბილი და ისიც წვეთ-
წვეთად უნდა დაეღია, რადგან მას სჭირდა ყელის
კრუნჩხვა. გარდა ამისა პასკალი საშინლად იტანჯებოდა
თავის ტკივილით; მაგრამ, როგორც თვით პასკალი ამ-
ბობდა, ეს ტკივილი უშლიდა მხოლოდ სამეცნიერო
მეცადინეობის დროს, თორემ ეხლა, ზნეობრივ სისრუ-
ლისათვის მუშაობის დროს, შეელოდა კიდევ. მხოლოდ
ერთი რამ უწამლავდა პასკალს სიცოცხლეს, — ეგ იყო
ექიმები, რომელნიც მის ნათესავეებს მოყავდათ და რო-
შელთაც მან თავი ვერ დააღწია. ექიმები უკრძალავდნენ
პასკალს ყოველგვარ გონებრივ მეცადინეობა-შრომის
დროებით და ეუბნებოდნენ გარეთადა იგი საზოგადო-
ებაში და თავი შეექცია. პასკალი ძალაუვნებურად და-
მორჩილდა ექიმების რჩევას და შეუდგა წინანდელ და-
ტოვებულ ნაცნობებში უქმ გართობას, — შეუმჩნეველად

ჩაითრია უაზრო და ამაო ცხოვრებამ: მან დაიწყო ბან-
ქოს თამაში. მაგრამ ასეთმა უქმმა ცხოვრებამ უფრო
განცალკევებით დააყენა იგი და აიძულა მკაცრად ჩაფი-
ქრებოდა თავის მდგომარეობას, და აი 1654 წელს პას-
კალმა, თითქო ძილისაგან გამოერკვაო, უცებ და სამა-
რადისოდ გამოიცვალა ცხოვრება: მან ხშირად დაიწყო
სიარული მონასტერში თავისს დასთან, რომელიც სამა-
გალითოდ ატარებდა ქვეშარიტსა და ქრისტიანულს
ცხოვრებას: მთელს თავისს დროს სწირავდა მოყვასის
სამსახურს. ეს მისი და, რომელმაც იმავე ძმის გავლენით
უარ-ჰყო ამაო და წუთიერი ცხოვრება, ეხლა გახდა მი-
სივე მამხილებელი სარწმუნოების საქმეში კოქმანისა და
სიგვიანისათვის. მან ბევრი ესაუბრა თავისს ძმასა და
ერთ ასეთ საუბრის შემდეგ პასკალი დაბრუნდა შინ-
სრულიად დამშვიდებული, მხიარული და გაბრწყინებული:
ბრძოლა მისი დასრულებულიყო მეტს არ კოქმანობ-
და. მან ჯერ განიზრახა მონასტერში შესვლა, მაგ-
რამ შემდეგ უარ-ჰყო ეს აზრი და უფრო მოხერხებულად
სცნო მონასტრის გარეშე ემსახურნა თავის დიდის მიზნისა-
თვის. რომ უფრო ადვილად მოშორებოდა მისს ჩვეუ-
ლებებს, პასკალმა დატოვა ქალაქი და გადასახლდა სო-
ფელში, სადაც ცხოვრება უფრო სადაა და საკდურნიც
უფრო ნაკლებ. შემდეგ ამისა, რომ უფრო დაახლოვებო-
და თავის დას და ზოგიერთ სხვა პირებს, რომლებთანაც
კარგი განწყობილება ჰქონდა და რომლებსაც მულმივი
მიმოსვლა ჰქონდათ მონისტრის მცხოვრებლებთან, პასკალი
დაესახლა მონასტრის მახლობლად. პასკალის განმარტო-
ებული ცხოვრება იყო მშვიდი და წყნარი იგი სრუ-
ლიად არ ესწრებოდა საზოგადო კრებებს და გასართობ
ადგილებს, არ ღებულობდა სტუმრებს და არც თვითონ

დადიოდა სტუმრად. მართალია მისმა ძველმა ნაცნობე-
ბმა უკმაყოფილება გამოაცხადეს პასკალის ამ გვარად
ცხოვრების გამოცვლისათვის, მაგრამ ნელ-ნელა მიანე-
ბეს თავი. მაგრამ პასკალი კი არ მოშორებია საზოგა-
დოებას, იგი არ იყო როგორც დაყუდებული ბერი,
პირიქით ეხლა უფრო სულით და გულით დაუწყო საზო-
გადოებას სამსახური; ამიტომ უარჰყო ის ფუქი და
უქმი ცხოვრება, რომელსაც ყოველგან, განსაკუთებით
კი ქალაქებში ატარებენ მდიდრები. პასკალმა შეიყვარა
ხალხი, მომეტებულად ღარიბნი, ავადმყოფნი და ტან-
ჯულნი; მას არაფერი შურდა ამათთვის და მზად იყო
ყველაფერში შემწეობა აღმოეჩინა. იგი მიიწვევდა ამათ,
სახლში ინახულებდა და ეხმარებოდა ყველაფრით, — რჩე-
ვით, საქმით და ფულით. ხშირად სხვისგანაც სესხულო-
ბდა ფულს დიდის სარგებლით, რომ დაერიგებინა ღარი-
ბთა და ავად მყოფთათვის.

ამ გვარად დაიწყო პასკალმა ახალი ცხოვრება,
თუმცა ამავე დროს ის მუდამ ავადმყოფობა არ აძლევ-
და მას მოსვენებას და თან და თან ძლიერდებოდა,
მაგრამ იგი ვერ უშლიდა პასკალს ეცხოვრნა ქრისტეს
კანონისაებრ, — პირიქით, ავად მყოფობა თითქო შვე-
ლოდა კიდევ, რომ გამხდარიყო იგი უფრო ბრწყინვა-
ლე, სრული და სულით ძლიერი. დიდის მოთმინებით
იტანდა ტანჯვას და არაოდეს არ სჩიოდა და არც
სხვებს აწუხებდა, როგორც ჩვეულებად აქვს ბევრს ავად-
მყოფსა. ერთხელ და სამუდამოდ დაუდგინა მისს ცხო-
ვრებას წეს-რიგი, რომელსაც მტკიცედ მისდევდა-ყოველ
დღე. თავის დღეში არ მისცემდა თავს ნებას გადაეხვია
დადგენილ წეს რიგისათვის. არა თუ სიზარმაცით, არა-
მედ ავადმყოფობის გამოც. ვერავითარი ტკივილი ვერ

გამოიწვევდა მისგან ნებიერებასა და ვერც მისის დამ-
შვიდებულის სულის აშფოთებას! სიღარიბეს პასკალი
სათნობად სთვლიდა. — „სიღარიბესა და სიგლახაკეში
ცხოვრება არ არის ბოროტება, არამედ იმათგან არის
ჩვენი ხსნა და სიკეთე: — თვითონ ქრისტე ღარიბი იყო
და გლახაკი, არ მოეპოვებოდა თავის შესაფერი ალაგი
„რაც შეიძლება ხშირ-ხშირად ინახულებთ ხოლმე ღარი-
ბებში,“ ეტყოდა პასკალი მეგობრებსა და ნათესავებს.
ეგ ძლიერ საჭირო და სასარგებლოა ჩვენთვის. — რამდენ-
ადაც ვეტს დააკვირდებით მათს ცხოვრებას, იმდენად
ნათლად დაინახავთ, რომ ისინი მარად ითმენენ შიმში-
ლსა და სიცივეს. — უმძიმეს ავადმყოფობის დროს იმათ-
აკლიათ ის, რაც აუცილებლად საჭიროა ადამიანისათ-
ვის. ასეთის ნახვით, უთუოდ, გული მოგიღებებათ და
თაჯისივე ნებით უარს იტყვიან ფუფუნებით ცხოვრებაზე
და თავს დაანებებთ ბოროტს ცხოვრებას, თუ თქვენ
ადამიანი ხართ და არა მხეცი!..

პასკალი ასე შალდა აყენებდა სიღარიბეს. ეჭებდა
ყოველგან, აქებდა და ამხნევებდა ღარიბებს. იგი ურჩე-
ვდა და ემუდარებოდა მისს ქმარშვილიანს უფროსს დას,
რომ მას უარ ეყო ნაცნობებში გართობა და კმაყოფი-
ლება და თავი შეეწირა ღარიბთა და გაჭირებულთა
სამსახურისათვის. „ჩემთვისაც დიდად სასიამოვნო იქნე-
ბოდა ღარიბთა სამსახური“, უპასუხებდა და: — „მაგრამ
საკუთარი საქმეები იმდენი მაქვს, რომ შეშინია, ვაი თუ
ვერ ავუვიდე და დრო არ დამირჩეს ბოვშების
მოსაყლელოდაო!“

„ეგ მართალი არ არის“, ეტყოდა პასკალი: „შენ
იმიტომ დაპარაკობ ასე, რომ არა გაქვს ძლიერი სურ-
ვილი; ვისაც ქეშმარიტის გულითა სურს აღასრულოს

ეგ საქმე, იგი იპოვიან დროს, რომ ზოგ შეგვბსაც მოუ-
როს და გლახაკებსაც ემსახუროს; გლახაკების სამსახური
კი პირველი და უმთავრესი საქმეა ადამიანისა“.

ნათესავები ხედავდნენ, რომ პასკალი მთელს სიცოც-
ხლეს სწირავდა ღარიბთათვის ზრუნვას, ხედავდნენ მას
მუდამ ღარიბებთან და ეტყოდნენ: „კარგი იქნებოდა,
რომ ერთად მოგვეყარა თავი, მოგვეგროვებია ფულები
და აგვეშენებია საგლახაკო, საავადმყოფოები, თავ-შესა-
ფარი და სხვა ამგვარი დაწესებულებანი ღარიბებისათვის.
უთუოდ, ამ გზით იმ გაჭირვებულ და დაჩაგრულებს ცო-
ტათი მაინც შეეუმსუბუქებლით ტანჯვა-წვალებას და
სიმწარეს.“ — პასკალს არ მოსწონდა იმათი ამგვარი გან-
ზრახვა და ეუბნებოდა: „ფულების მოგროვება და მიი-
გლახაკთათვის სახლების აშენება არ არის ქრისტიანი
მოღვაწეობა, ეს იქნება მხოლოდ მატყუარობა, უქმი და
ცრუ ოცნება... არა, ჩვენ უნდა ვემსახუროთ ღარიბებს
სულ სხვარიგად: თითოეული ჩვენგანი საკუთარი შრო-
მით უნდა შევლოდეს მათ. — ღარიბების სამსახური იმაში-
კი არ მდგომარეობს, რომ მონარჩენი, ზედ მეტი კაპე-
იკები, ვინდა მანათიანები გადავუგდოთ მათ; არა, ქრი-
სტე გვიკრძალავს ღარიბების ასეთ სამსახურს: მაცხო-
ვარს სურს, რომ ღარიბებს შევლოდნენ ისევ ღარიბები
არა მონარჩენი, მათთვის არა საჭირო კაპეიკებით, არა-
შედ საკუთარი ნასისხლარი შრომით!..“

„მე მიყვარს სიღარიბე,“ იტყოდნ პასკალი: იმი-
ტომ, რომ ქრისტეს უყვარდა იგი და ქონებას თუ რა-
ღმე ვთვლი, ეგ იმიტომ, რომ მივსცე ის ღარიბებს.“

ღარიბების ასეთი შემწე და შემწყნარებელი პასკა-
ლი თვითონაც ღარიბულს ცხოვრებას ატარებდა; მას
ჰქონდა მხოლოდ ის, ურობდისოდ ყოფნა, ცხოვრება

ყოველად შეუძლებელი იყო. შინაურს ცხოვრებაში მან უარ-ჰყო ყოველგვარი ნამეტნავობა და მოწყობილება; მოსამსახურე არ უნდოდა, მხოლოდ მაშინ იმსახურებდა სხვას, როცა ავადმყოფობის გამო თვითონ არ შეეძლო მოძრაობა. როცა კარგად იყო და ლოგინად არ იყო ჩავარდნილი, თვითონ აკეთებდა ყველაფერს: იგებდა ქვეშ-საგებს, გვიდა ოთახს, ისუფთავებდა ტანისამოსსა და ფეხსაცმელს და სამზარეულოში დადიოდა, რომ საკმელი გამოეტანა. ერთი სიტყვით პასკალი არ სარგებლობდა არაფრით, რასაც ფუფუნება ჰქვია. მის ოთახში ვერ დაინახავდი მოწყობილებასა და მორთულობას: არ ქონდა სურათები, არც ფარდები, არც სარკე და თითქმის კედლებზედაც არაფერს არ აკრავდა; ერთი სიტყვით, პასკალის ოთახში ვერ იპოვიდი ვერაფერს ისეთს, რასაც ადამიანები თვალის სასიამოვნოდ და ფუფუნებისათვის ხმარობენ. იცვამდა მუდამ ერთ გვარს და იაფ ფასიანს ტანისამოსს; ხმარობდა უბრალო და მწარე საკმელს, — უარ-ჰყო ისეთი საკმელები, რომლებსაც ამზადებენ გემოს დასაკმაყოფილებლად. პასკალის სუფრაზე ვერ იპოვიდი ვერაფერს წვნიანს და ტკბილეულს. სჭამდა ცოტას და იმასაც იმიტომ, რომ მოეკლა შიმშილი; ერთხელა და სამუდამოდ განისაზღვრა საკმლის რაოდენობა და ამ ზომას არას დროს არ გადააცილებდა. ხალხთან იყო განწყობილი, დაწყნარებული და მშვიდი. არ ეჯავრებოდა, როცა მას შეეყრებოდა მისი შეურაცხმყოფელნი, პირიქით, ისე ექცეოდა მათ, როგორც მეგობრებს და არას ოდეს არ მოიგონებდა მათს შეურაცხყოფას; მტერსა და მოყვრებს ერთმანეთისაგან არ არჩევდა. ყველას უკვირდა პასკალის ასეთი ქცევა და აქებდნენ მას, მაგრამ იგი ამბობდა: „რალა არის აქ საქები?“

ან სად არი სათნოება? მხოლოდ მაგიწყდება მე შეურაცხყოფა, გალანძლვა და სხვა არაფერი. იგი არ ეძებდა სხვის სიყვარულს, პირიქით, როცა შეატყობდა ვისმე, რომ მას მეტის მეტად უყვარდა იგი, მაშინ შეწუხდებოდა და უკმაყოფილებას იგრძნობდა. თვითონაც მეგობრების, ნათესავების და არც არავის წინაშე არ გამოამყდებდა თავის უზომო აღერსსა და გულჩვილობას. როცა გაიგონა მისი უმცროსის დის სიკვდილი, მხოლოდ ესლა სთქვა: „ღმერთმან ინებოს, რომ თითოეული ჩვენგანი ასე მოკვდესო.“

ხან და ხან დები უსაყვედურებდნენ ძმას, რომ არ ეაღერსება მათ ტკბილად; რომ არ იჩენდა დების წინაშე ისეთს მეგობრობისა და პატივისცემის ნიშნებს, რომლებსაც უბრალო — მომაკვდავი ხალხი ასე დიდად აფასებს! დებს ისე ეგონათ, რომ ვითომ ძმას სრულიადაც არ უყვარდა ისინი, მაგრამ ძლიერ სცდებოდნენ, რადგან პასკალს საქმით უყვარდა იგინი და, როცა რომელიმე მათგანს გაუჭირდებოდა, პირველს შემწეობას იგი უჩენდა პასკალმა ძლიერ კარგად იცოდა, რომ ქრისტეს კანონის ძალით ადამიანს პირველად ყოვლისა უნდა უყვარდეს ღმერთი და ამიტომ მეტის მეტი სიყვარული ღვთის ქმნილებისა უკანონოდ მიაჩნდა და ცოდვად მას მშვენიერად ესმოდა შემდეგი სიტყვები: „ვისაც უყვარს, მამა, ან დედა უფროს ჩემსა, იგი არა არს ჩემდა ღირს; ან ვისაც უყვარს ძე, გინა ასული უფროს ჩემსა, იგი არა არს ჩემდა ღირს.“

პასკალის სიკვდილის შემდეგ იპოვეს ქალაქის ნახევი, რომელზედაც დაწერილ იყო მისი ხელით შემდეგი სიტყვები: „უსამართლოდ მიმაჩნია. რომ ხალხი მეტის მეტად მომეძვროს და შემეყვაროს მე სრულია-

დაც არ მსურს მოვატყუო იმთხი სიყვარული: მე ხომ უნდა მოვკვდე და, როცა მოვკვდები, ჩემს მოყვარულებს ეწყინებათ და გული დასწყდებათ. დიდ დამნაშავედ მივიჩნევ თავს, როცა ვინმეს აღუძრავ ჩემდამი ძლიერს სიყვარულს. ამისთანა შემთხვევაში ჩემი საქციელი დამამტკიცებელი იქნებოდა ჩემის გულ-ქვაობისა, უსამართლობისა, რადგანაც ადამიანს არ უნდა უყვარდეს მთელის სულის ძლიერებით, რაიმე მიწიერი, ერთი სიტყვით, ის, რასაც აქვს ბოლო და რაც მოკვდება; არა, კაცმა უნდა შეიყვაროს გულით და სულით მხოლოდ ის, რაც საუკუნოა; რაც უკვდავია, ესე-იგრ, ღმერთი და მხოლოდ ამ ერთს აამებდეს, ამ ერთს ეძებდეს.*

პასკალი არაფერს არ ითხოვდა სხვისაგან, არავის აგინებდა და არ გამობდა; მხოლოდ თავის თავს ექცეოდა სასტიკად. არც სტუმრად და არც საზოგადო კრებებზე არ დადიოდა, მხოლოდ თუ ვინმე გაჭირვებული მიიწვევდა რაიმე საქმისა, ანუ რჩევისათვის, არას ოდეს უარს არ იტყოდა. ამ გვარ სტუმრობის დროს განსაკუთრებით მტკიცედ ათვალისაზრებდა თავის თავს და უფიქრდებოდა არა თუ მხოლოდ სიტყვებს, აზრებსაც კი. მან კარგად იცოდა, რომ ადამიანი ცოდვებში აღვილად ვარდება სიტყვით და საქმით, მაგრამ გაშორებით უფრო აღვილად სცდება და სცოდავს ფიქრებით. ამისთანა შემთხვევისათვის მას ერთყა პერანგის ქვეშ ტიტველ ტანზე მჭრელ-კბილებიანი რკინის სარტყელი; ამ-სარტყელს იგი არ იხსნიდა მარტოობის დროსა და შინაობაშიც და სიკვდილამდე ატარებდა. როდესაც გაივლებდა გულში რაიმე ბოროტ აზრს, ნიდაყვს მიატერდა კბილებიანს მჭრელს სარტყელს, რომელიც ჩაერქობოდა სხეულში და საშინელს ტკივილს აუტეხდა. პასკალი საშინ-

ლად კიცხავდა ამპარტავნობას, თავ-მოყვარეობას და მე-
დიდურობას, — „ყოველი პატიოსანი ადამიანი უნდა ერი-
დებოდეს „მე“ და „ჩემის“ ხმარებას: ეგ სიტყვები ეწო-
ნააღმდეგება ქრისტეს კანონსაო“, ამბობდა იგი.

აი ასე ფიქრობდა და ასე იქცეოდა პასკალი მას
შემდეგ, რაც საკუთარი ცხოვრება გამოიცვალა და
ასეთს ცხოვრებას ატარებდა იგი ოცდა ათის წლიდან
სიკვდილამდე. მთელ ამ ხნის განმავლობაში სწეულება
თან და თან უძლიერდებოდა-და არ ასვენებდა. თუმცა
მისი სხეული იტანჯებოდა ძვირად, გარნა სული მისი
იყო მხნე და ძლიერი. ცხოვრების გამოცვლის შემდეგ
პასკალმა სრულიად მიანება თავი მეცნიერებას, არავი-
თარს სამეცნიერო შრომას იგი არ ეტანებოდა. მართა-
ლია, ამ მხრივ დიდი მიზიდულება ჰქონდა, მაგრამ იგი
შეაყენებდა ასეთს სურვილს, რადგან მისი დაკმაყოფი-
ლება უსარგებლოდ მიაჩნდა. ერთხელ პასკალს რაღაც
არა ჩვეულებრივი მოვლენა შეემთხვა. თავის ტკივილი
აუტყდა და მით დატანჯულმა რამდენიმე ღამე უძილოდ
გაატარა. ერთს ამისთანა ღამეში უცებ გაუელვა თავში
ერთმა აზრმა, მას მოჰყვა მეორე, შემდეგ მესამე... ხან-
გრძლივის უძილობით დაქანცულმა ვერ შეიკავა ეს ფი-
ქრები და — ამ რიგად დაებადა მას თავში შესანიშნავი
სამათემატიკო აღმოჩენა. მაგრამ რადგან პასკალს უარ-
ყოფილი ჰქონდა მეცნიერება, ამიტომ აღარ ჩაიწერა ეგ
ფიქრი და აზრები, მხოლოდ გაუზიარა იგი ერთს ვინ-
მეს, რომელსაც მისის ღვთისწიერებისა და სათნოებისა
გამო დიდად პატივსაცემდა. ამ კეთილმა ადამიანმა
დაინახა ამ აღმოჩენაში ღვთის დიდებულ ნაპერწკალი
და დაბეჯითებით მოსთხოვა პასკალს დაეწერა იგი; პა-
სკალმაც დაიჯერა, — დასწერა და დააბეჭდინა ეს აღმო-

ჩენა და წიგნს დაარქვა სახელად „ხელთა.“ ამ თხუზულეობამ კიდევ ერთხელ დაუმტკიცა პასკალს დიდი სამათემატიკო ნიჭი.

უკანასკნელმა მისმა სამის წლის ავადმყოფობამ მიაღწია უმაღლეს ხარისხამდე ნათესავეები და მეგობრები ტიროდნენ მის ასეთ სასტიკ ტანჯვის მაყურებელნი, მაგრამ პასკალი, როგორც ნათელით მოსილი, დამშვიდებული იყო, ანუგეშებდა მათ და ეტყოდა: „ნუ სტირით ჩემზე და ნუ გებრალბით: მე კარგადა ვარ, ტანჯვა და ავადმყოფობა ვერ შეაწუხებს ქრისტიანეს; მას მარად უნდა ახსოვდეს, რომ ის მომაკვდავია. ქრისტიანე სხეულს არ უნდა ანებივრებდეს და მოთმინებით უნდა გადაიტანოს ხორციელი ტკივილი და ტანჯვა და ყოველ წამს შხად უნდა იყოს სიკვდილისათვის“

1662 წლის თიბათვეს, სიკვდილის წინა დღეებში პასკალმა შეიფარა სახლში ერთი გაქირვებული ღარიბი ოჯახობა, — ცოლ-ქმარი თავიანთ ბავშვებით — ამ შეფარებულ ბავშვებს ყვავილი შეეყარათ. ამ დროს პასკალს უფლიდა მისი უფროსი და, რომელსაც თავისი საკუთარი ბავშვებიცა ჰყავდა და ამისთვის ძლიერ შეშინდა, — ყვავილი ჩემს ბავშვებსაც არ გადაედოსო; და შეეხვეწა პასკალს, რომ იგი მის სახლში გადასულიყო. პასკალი მოერიდა დის წყენინებას და გადავიდა მის სახლში მაღლე ავადმყოფ პასკალს ისეთი ჭვალეები გაუჩნდა, რომ საშინლად წვალობდა, ძილი სრულიად არ მოსდიოდა და დარწმუნდა, რომ სიკვდილი მოახლოვებული იყო. მისს ამგვარ წვალეების დროს მხოლოდ ერთი ზრუნვა და აზრი აწუხებდა, — ვგ იყო ღარიბები, მან დასტოვა ანდერძი, რომლითაც მისი ქონების უმეტესი ნაწილი გადაეცა ღარიბებს. მას კი სურდა მთელი ქონება და-

ჩიბებისთვის დაეტოვებინა, მაგრამ დისა და იმის ბავშვების წყენას მოერიდა და ცოტა იმათაც გაუნაწილა; ამიტომაც სწუხდა და ამბობდა: „მე ვერ მივეცი ყველაფერი ღარიბებს და მინდა მათთან მაინც მოვკვდე.“ მთელი დღეობით ეხვეწებოდა დას, რომ გადაეყვანა იგი უკურნებელ სენით ღარიბთა საავადმყოფოში. „მომეცით საშვალება, რომ უკანასკნელი დღეები ღარიბებთან გავატარო,“ ამბობდა პასკალი, მაგრამ დამ არ შეიწყნარა ძმის ასეთი თხოვნა. უკანასკნელ ორი თვის განმავლობაში პასკალს ხშირად ნახულობდნენ ის მეგობრები, რომლებთანაც მას კარგად მყოფობის დროს უყვარდა სასულიერო საგნებზე ლაპარაკი. მნახველებში ერთი მღვდელი, რომელიც განცვიფრებული იყო პასკალის სიმშვიდითა და მოთმინებით. „უმანკო, წყნარი და მორჩილი ბავშვის მსგავსიაო, ამბობდა იგი. მეორე მღვდელმა, თავისის კეთილ ცხოვრებით ცნობილმა, ინახულა პასკალი სიკვდილის წინა დღეს. მთელი საათი ემუსაიტა მას და გამოვიდა ოთახიდან აღელვებული და იქ მყოფ პასკალის მეგობრებს უთხრა: „გიხაროდეთ, რომ უფალს მიჰყავს იგი,—მე ყოველთვის მაკვირებდა მის ქცევა, მაგრამ ეხლანდელსავით გულკეთილი, მშვიდი და მორჩილი არას ოდეს არ მინახავს.—ოხ, რა მენატრება მის ადგილზე ყოფნა!“ უკანასკნელ სულის ამოსვლამდე ღარიბებზე ფიქრი და ზრუნვა არ განუშორებია პასკალს „რატომ ასე ცოტა ვარგე მე ღარიბებს, რომლებიც სიცოცხლეში ასე გატაცებით მიყვარდაო?“ ეკითხებოდა პასკალი მის გარშემო მყოფ ხალხს.—„იმიტომ რომ შენ თვითონ ცოტა გქონდა საშვალებაო,“—უბასუხებდნენ მას.

„არა, ეს ამის გამო არ მომხდარა,“ იტყოდა იგი:

მართალია, ქონება ცოტა მქონდა, მაგრამ მთელი ჩემი შრომა და ღრო მე უნდა მომეხმარებია ღარიბთათვის. მე დამნაშავე ვარ მათ წინაშე. რომ მოვრჩებოდე, ღარიბების სამსახურის გარდა სხვა არაფერი საქმე არ იქნება ჩემთვის.“

უკანასკნელ წამებში პასკალი ისე უგრძობლად იდვა ლოჯინზე, როგორც მკვდარი. სიკვდილის წინ მას გამოელვია, გონებაზე მოვიდა, წამოჯდა ქვეშაგებიდან მხიარული და გაბრწყინებული სახით და წარმოთქვა: „ნუ დაჟაგდებ მე, უფალო!“ ეს იყო მისი უკანასკნელი სიტყვები და მით დალია სული. ამ ნაირად მიაბარა პასკალმა ღმერთს თავის დიდებული სული დაბადებიდან მეორმოცე წელს. ეს მოხდა 19 მარტიამობისთვის 1662 წელს.

მეორე ნაწილი

პასკალის აზრი საუკუნო ცხოვრების მოწმუნება და ურწმუნოთა შესახებ.

ისპობა, თუ არა ჩვენი სიცოცხლე ხორციელი სიკვდილით? აი ერთი უდიდესი საკითხავი, რომლის გამოც მხოლოდ ქალიან ცოტა ადამიანი არ დაფიქრებულა. თუ რწმენა გვაქვს საუკუნო ცხოვრებაზე, ჩვენი ყოფაქცევა იქნება კეთილ-გონიერი და სათნო და თუ არა, მაშინ უაზრო და უგუნური, ყოველგვარი ჩვენი კეთილ-გონიერი ქცევა, უსათუოდ, წარმოდგება უკვდაობის რწმენისაგან, ამისათვის პირველი ჩვენი ზრუნვა უნდა ყოს იმის გაგება, თუ რა არის ეს უკვდავება. ზოგნი ცდილობენ, რაც ძალა შესწევთ, ახსნან ეგ საკითხავი; ესენი დარწმუნებულნი არიან, რომ ამ საკითხის ახსნი-

დან უნდა იყოს დამოკიდებული მთელი მათი ყოფაქცევა. ზოგნი კი იქვეში არიან უკვდაობაზე, წვალობენ თავიანთ იქვეთ და უდიდეს უბედურებად მიაჩნიათ იგი. ესენი არაფერს არ ზოგავენ, ოღონდ კი გაიგონ ქვეშარიტება; დაულალავად ეძიებენ მას და ეს ძიება მიაჩნიათ უმთავრეს საგნად. არიან ასეთნიც, რომელნიც სრულიად არ ფიქრობენ ამ საკითხავის შესახებ. გასაკვირი, ამალეღვებელი რ საშიშარია ამათი დაუდევრობა. კაცი სცხოვრობდე და არ გესმოდეს ცხოვრების აზრი; იქვიანობდე ცხოვრებაზე, სწორედ, დიდი უბედურობაა. მაგრამ ამ იქვის შერჩენა და მისგან თავის დახწვევის უძებრობა ხომ წამდვილი უსინდისობაა. მერე ყველა ამასთან, თუ ასეთი ადამიანი დამშვიდებულია, კმაყოფილია და თავიცა მოსწონს, მაშინ ის ადამიანი კი არ არის, არამედ რალაცა გარეული არსებაა. ამისთანა ადამიანები ასე ამბობენ: «მე არ ვიცი, ვინ მიმიჩინა ამ ქვეყნად ცხოვრება, რა არის ქვეყანა, აგრეთვე რა ვარ მე თვითონ. არ ვიცი, მაგალითად, ისიც რა არის ჩემი სხეული, ჩემი გრძნობა, ჩემი სული და რა აზროვნობს ჩემში; ვერაფერი გამიგია ვერც ჩემი თავისა და ვერც სხვისი. ვხედავ მხოლოდ ქვეყნის დაუსრულებელს სივრცეს. ვცხოვრობ ამ სამყაროს ერთს კუნჭულში, მაგრამ რატომ ამ კუნჭულში და არა სხვაგან, ესეც არ ვიცი; მსგავსად ამისა არც ის ვიცი, თუ ყველა დროთაგან, წარსულ და მომავალთან, რატომ მაქვს საცხოვრებლად დანიშნული ეს დრო და არა მეორე! ყოველ მხარეს ვხედავ უსამძღვროებას, დაუსრულებლობას და მათ შორის მე ვჩანვარ პაწაწინა ქვიშის ოდენად, რომელიც არსებობს მხოლოდ ერთს წამს და შემდეგ ქრება დაუბრუნებლად. დაბეჯითებით მხოლოდ ის ვიცი, რომ მალე უნდა მოვკვდე! სიკვდილს

მე ვერსად გავექცევი, მაგრამ რა არის თვით სიკვდილი, ისევ არ ვიცი. არ ვიცი, საიდან გავჩნდი და არც ის, თუ რა მომივა სიკვდილის შემდეგ: შევწყვეტ სრულიად ჩემს არსებობას, თუ ჩავუვარდები ვინმე მრისხანე ღმერთს, ჩემგან ეგ დატარულრა. აი ხეხ არის ჩემი მდგომარეობა ამ ქვეყნად! ყოველგან უბედურება, სისუსტე და სიბნელე! მაშ ვიცხოვრებ ისევ ისე, რომ აღარათფერი ვიღარდო ამის შესახებ. დაფანებებ თავს მაცადინობას იქვე ისახსნენლად, ვიცხოვრებ უკან მოუხედავად, უღარდელად და დავცინებ ყველა იმათ, რომელთაც იმედი აქვთ იპოვონ ჭეშმარიტება. დეე სიცოცხლემ შეუძნეველად მიმაყენოს სიკვდილთან, დეე მოვკვდე საუკუნო ცხოვრების შესახებ არაფრის მცოდნე და იმისი, თუ რა მომელის მე სიკვდილის შემდეგ! * — ასე ფიქრობენ და ასე მსჯელობენ ზოგიერთი ადამიანები. მაგრამ განა შეიძლება დავეთანხმოთ ამათ? ვისთვის ვარგა, ან ვის რად უნდა ესენი? ასეთი ადამიანები გულ-გრილად ეკიდებიან იმას, რაც ყველაზე უდიდესია კაცისათვის (თუ მცირე რამისათვის) კი აღელდებიან.

ამისთანა ადამიანებს აშინებს უბრალო რამ უსიამოვნება, რომლის მოახლოვებას წინდაწინვე გრძნობენ და იგებენ ერთი-და იგივე ადამიანი დელდება და გულს იწუხებს ადგილის დაკარგვისა, ანუ უბრალო შეურაცყოფისათვის და სრულიად არ ხალღლობს, რომ სიკვდილის შემდეგ ყველაფერი დაეკარგება. თქვენ ხედავთ. რომ ზოგი ადამიანი ერთსა და იმავე დროს მეტის მეტად შეწუხდება უბრალო რამისთვის და უდიდეს საგნისათვის კი გულგრილობას იჩენს. ასეთი უბრალო მდგომარეობა ადამიანისა, სიმთვრალეს წააგავს. ბევრს ასეთ ადამიანს თავის ქვეით კი არ შეუღწევიათ ამ მდგომარეობამდე;

მათ სხვებმა ჩააგონეს, რომ სულიერი ცხოვრების რწმენა არ შეჭფერის განათლებულს კაცსაო და იმათაც ისე ჰგონიათ, როცა ურწმუნოებას გამოვიჩინოთ, მაშინ საზოგადოებისაგან პატივს მოვიხვექთო. მაგრამ ცდებიან ასეთი სიტყვებით თვით უუგუნურეს ადამიანისაგანაც კი ვერ გამოიწვევს პატივის ცემას. რომ პატივისცემა დაიმსახუროს ადამიანმა, საჭიროა ის ითვლებოდეს პატიოსან, ქვეიან, მართალ და ქვეყნისათვის სასარგებლო კაცად. მერე რა ნდობას დაიმსახურებს ისეთი კაცი, რომელიც ამბობს, რომ ღმერთი არა მრწამსო, ემორჩილება და უჯერის მხოლოდ თავის თავს და არავის ანგარიშს არ აძლევს მის ყოფაქცევისათვის. ანუ გაჭირების დროს რა ნუგეშს და რჩევას, ანუ შემწეობას უნდა მოელოდეს ადამიანი ასეთი ქარაფშუტა კაცებისაგან? აბა ერთი მოსახოვეთ ასეთს ადამიანებს მათის გრძნობებისა და ურწმუნოების ანგარიში და თქვენ გაგიკვირდებათ: ისე სუსტად და უგნურად დაიწყებენ მსჯელობას, რომ უფრო ადვილად დაგარწმუნებენ საკუთარ შეცდომაში და არა სიმართლეში. ძლიერ უბედურნი არიან ისეთი ადამიანები, რადგან თავიანთი ბუნებრივი თვისება გრძნობას რყვნიან და აყალობებენ. იქნება ისინი იმიტომ იტანჯებიან, რომ ველარ ხედავენ თავიანთ შორის სინათლეს, მაშინ უმჯობესია გამოტყდნენ ამაში. ეგ სრულიად არ იქნება სირცხვილი. სირცხვილია მხოლოდ სირცხვილის უქონლობა. ძლიერ მსუბუქი აზრის და დაუფიქრებელი უნდა იყოს ის, ვისაც არ ესმის, რომ ადამიანი უღვთოდ ყოვლად უბედურია. უდიდესი უგნურობაა ღვთის წინააღმდეგ ადამიანთა ამხედრება. შეგვიძლია გონიერები ვუწოდოთ მხოლოდ იმათ, რომელნიც გულითა და სულითა ღმერთს ემსახურებიან და იცნობენ მას; შეგვიძლია

გონიერები ვუწოდოთ იმათაც, რომელნიც მთელის თავი-
ანთის ძალ ღონით ეძებენ მას, რადგან ჯერ კიდევ
ვერ უცვნიათ ღმერთი. მაგრამ ისეთი ადამიანები,
რომელთაც ღმერთი არა სწამთ და არც ეძებენ მას,
ღირსნი არ არიან, რომ მათზე ზრუნვიდეს ვინმე, რადგან
როგორც თვითონ აღიარებენ. იგინი არავისგან არ არიან
დამოკიდებულნი. ამისთანა შემთხვევაში ადამიანს უნდა
ჰქონდეს, სწორედ, ის ქეშმარიტი ქრისტიანული სიყვა-
რული, რომელიც ურწმუნოებს ასე ეზიზღებათ, რომ
უშველოს და ანუგეშოს ისინი მათს უბედურობაში. ჩვენ
არ უნდა გვძულდეს ურწმუნონი, ღვთის უარის მყოფე-
ლნი, უნდა გვახსოვდეს მარად, რომ მათ ყოველ დროს
შეუძლიათ გასწორება და მიქცევა ღვთისაკენ; ჩვენ კი,
პირ-იქით, შეიძლება ისე დავბრმავდეთ, როგორც ესენი.
ჩვენ ამისთანა დროს ისე უნდა მოვექცეთ მათ, როგორც
საკუთარს თავს: ყოველი ღონის ძიებით უნდა ვეცადოთ
დავარწმუნოთ ისინი ისევ ეძიონ და იპოვონ დაკარგუ-
ლი სინათლე. ჩემი ნატვრა ის არის, რომ ასეთი ადამიან-
ები ამ წიგნის კითხვას მოახმარდნენ სულ მცირე ნა-
წილს მაინც იმ დროისას, რომელსაც ასე უნაყოფოდ
და უაზროდ ხარჯავენ უსარგებლო საქმეზე. იკითხონ
თუნდ ზიზღითაც: ვინ იცის, იქნება, ჰპოვონ რაიმე
თავისთვის სასარგებლო და გამოსადეგი და ვინც წაი-
კითხავს ამას ქეშმარიტების ძიებისათვის, მგონი, კმაყო-
ფილი იქნება. ადამიანი, ვთქვათ ზის ციხეში და არ
იცის, რა განაჩენი დაუდგინეს და რა მიუსაჯეს მას.
მხოლოდ ერთი საათი დარჩენია ამის შესატყობად და,
ჟუ გაიგო, რომ მას გადაწყვეტილი აქვს სიკვდილით
დასჯა, მაშინ მას სრულიად ეყოფა ვე ერთი საათი, რომ
გამოითხოვოს დარღვევა ასეთის განაჩენისა: ნუ თუ ამ

ერთს საათსაც ბანქოს თამაშსა და ღროს გატარებას მოახმარს და არა იმის გაგებას, თუ რა განჩინება დაუდგინეს მას? რას ემგვანებოდა ეს? სწორედ ასე იქცევებიან ისეთი ადამიანები, რომელნიც არ ფიქრობენ არც ღვთისა და არც საუკუნო ცხოვრების შესახებ. ისინი უზრუნველად და უდარდელად მიისწრაფვიან უფსკრულისაკენ თვალ მორიდებით და ეგ თვალის მორიდება და ძალად თვალის ახვევა უშლის მათ დაინახონ ის უფსკრული!

ადამიანი უნდა იქმნას ზეშვარითებას.

იმ ქვეყანასთან შედარებით, რომელიც გარს არტყია ადამიანს, იგი წარმოადგენს თავისთავად მხოლოდ სუსტს ლერწამს, მაგრამ გონიერებით აღჭურვილს. საკმაო არის სულ უბრალო რამე, რომ კაცი მოვკლათ; მაგრამ კაცი მაინც მალლა დგას ყველა ქმნილებასა და ყველაფერ მიწიერზე, რადგან იგი სიკვდილის დროსაც საკუთარი გონებით სცნობს და გრძნობს, რომ კვდება. ადამიანს შეუძლია სცნოს თავის სხეულის არარაობა და უსუსურობა ბუნების წინაშე, თვით ბუნება კი ვერაფერს ცნობილობს. მთელი ჩვენი უპირატესობა მდგომარეობს შეგნების ნიჭში. მხოლოდ ეგ ასეთი შეგნება და ცნობიერება გვაყენებს მალლა დანარჩენ მიწიერზე და ქვეყანაზე. დავაფასოთ და დავიცვათ ჩვენი გონიერება და იგი გაგვინათლებს ჩვენ ცხოვრებას, — გვიჩვენებს რა არის კეთილი და რა ბოროტი, რა არის კარგი და რა ავი. ადამიანმა უნდა იცოდეს თავისი ნამდვილი ფასი. დეე გვიგოს მან ნათლად მისი სიღიადეცა და არარაობაც. დეე ერთსა და იმავე ღროს უყვარდეს და კიდევ სძულდეს თავი. უყვარდეს მას მისი უღიდესი ნიჭი ცნობიერებისა,

ნიჭი კეთილის ქმნისა და სძულდეს მისი აუარებელი მდაბალი თვისებები. ადამიანს აქვს მოცემული ნიჭი ქეშმარიტების ცნობისა, რომ ინეტაროს; მაგრამ ისიც ცხადია, რომ ადამიანს არ შეუძლია დაიტიოს თავში მთელი უტყუარი და საყოფი ქეშმარიტება. მე ვუტრევე მხოლოდ ეძიონ ქეშმარიტება, განთავისუფლდნენ იმ ბინძურ გულის თქმათაგან, რომელნიც უშლიან ადამიანს იქით წასვლას, სადაც ისინი იპოვიან ქეშმარიტებას. მე ვიცი, თუ რა რიგ აბნელებს ცნობიერებას სურვილი და გულის-თქმა, რომელნიც უშლიან ადამიანს ქეშმარიტების პოვნას. მე ვიცი ეს და ამისათვის ჩემი ნატვრა ის არის, რომ ადამიანმა მოიძულოს ეს პირუტყვიული თვისებანი, თორემ იხინი აბრმავებენ მას, როდესაც ირჩევს ქეშმარიტს გზას, და შეაჩერებენ ადამიანს, როცა ამ ამოარჩეული გზით მიდის. ადამიანი აზროვნობს, — ეგ მისი თვისება არის, რადგან ისეა შექმნილი, მაშ ცხადია, რომ იგი უნდა აზროვნებდეს გონიერად. გონიერულად მოაზრე ადამიანი კი პირველად ყოვლისა ფიქრობს, თუ რა მიზნისათვის უნდა იცხოვროს ქვეყანაზე: იგი ფიქრობს თავის სულისა და ღვთის შესახებ. ეხლა ერთი შეხედეთ, რაზე ფიქრობენ ერის კაცები? ისინი ზრუნავენ და ფიქრობენ ყველაფერზე, რაზედაც გნებავთ, მაგრამ სულისა და ღვთის შესახებ კი არა. ასეთი ადამიანები ფიქრობენ ცეკვა-მუსიკასა, ლხინსა და სხვა ამგვარ კმაყოფილებაზე; ესენი ზრუნავენ სიმდიდრისა და შენობებისა და უფლებების მოპოების შესახებ; შურთ მდიდრების და მეფეების მდგომარეობა და სრულიად არ ფიქრობენ იმაზე, თუ რას ნიშნავს კაცად ყოფნა. წარმოიდგინეთ ბორკილ აყრილ

ღამნაშავე აღამიანთა ბრბო, რომელთაც გადაწყვეტილი აქვთ სიკვდილით დასჯა, და ესეთი განაჩენი მოყავთ სისრულში თითოეულ მათგანის თვალ წინ... კლავენ ჯერ ფრთსა, და დანარჩენები შეჰყურებენ და მოელიან თავიანთ რიგსა. ასეთთა კაცის ცხოვრება. ქვეყანაზე სამგვარი აღამიანები ცხოვრობენ: პირველ რიგის აღამიანებს უცვნიათ ღმერთი და ემსახურებიან მას,—ესენი არიან გონიერნი და ბედნიერნი მეორე რიგისას ვერ უცვნიათ და არც დაეძებენ მას; ესენი არიან უგუნურნი და უბედურნი; ხოლო მესამე რიგთა, თუმცა ჯერ ვერ უცვნიათ მაგრამ მაინც დაუღალავად ეძიებენ მას,—ესენი არიან გონიერები, მაგრამ ჯერ ჯერობით კი უბედურები. სიმართლე აქვთ ყველა იმათაც, ვინც ჭეშმარიტებას ეძებენ ტანჯვითა და თავის შეწირვით. ჭეშმარიტების ძიება არ ხდება მხიარულებით, არამედ ღელვითა და შეწუხებით, მაგრამ მაინც უნდა ვეძიოთ იგი, რადგან მის უპოვნელად და შეუყვარებლად დავიღუპებით. იქნება მითხრას ვინმემ, თუ ჭეშმარიტებას უნდა, რომ მას ვეძიებდე და შევიყვარო, გამომეცხადებოდა იგიო. შენ გეცხადება ჭეშმარიტება, მხოლოდ არ აქცევ ყურადღებას. ეძიე ჭეშმარიტება,—ამას მოითხოვს იგი ჩვენგან. არა თუ თვითონ ჭეშმარიტება იძლევა რწმენას, არამედ მხოლოდ ჭეშმარიტების ძებნა ანიჭებს აღამიანს მშვიდობას.

სიმცირე კაცთა სიბრძნისა, ანუ უსუსურობა კაცთა ცოდნისა.

რამოდენმე ხანს თვალი მიაშორე, რაც შენ გარშემოა და აიხედე ზეცას. შენ დაინახავ მზეს, რომელიც საუკუნოდან ანათებს და აბობბს მის სამფლობელო-სივ-

რცეს; დედამიწა მოგვეჩვენება პატარა წერტილად იმ წრესთან შედარებით, რომელზედაც მოძრაობს მზე. მაგრამ ესეც ცოტაა; თვითონ ეს წრეც სულ მცირე წერტილად მოგვეჩვენება შედარებით იმ გზებთან, რომლებზედაც მოძრაობს ვარსკვლავები ცის სივრცეში. ეს ჩვენი ხილული ქვეყანა არის მხოლოდ ქვიშის მარცვალი ცის სამყაროს ქვეშე. სამყარო დაუსრულებელია და მაშასადამე მისი შუაგული ყოველგან იქნება, რადგან მას არა აქვს კიდები. ჩვენ სრულიად არ შეგვიძლია იმისი გაგება, თუ რასა ჰქვია დაუსრულებელი სივრცე. და აი ეს გახლავს ერთი უდიდესი ნიშანი ღვთის ყოვლის შემძლებლობისა! გაჰხედე ყოველსავე ამას და დაფიქრდი; მაშინ წარმოიდგენ, თუ რა მცირე რამ არის დედამიწა იმასთან შედარებით, რასაც შენ ცაზე ხედავ! ამ შემთხვევაში შეგვიძლია დედამიწა დავამსავსოთ ვიწრო ციხეს, რომელიც დანიშნულია შენდა საცხოვრებლად ცოტა ხნობით!.. ისწავლე, რომ სამართლიანად დაათვალი არარაობა ყოველივე მიწიერისა, კაცობრიობისა და საკუთარი თავისა. ეხლა დახედე იმას, რაც ძირს, შენ ფეხ ქვეშ, არის; და აიყვანე ხელში რომელიმე მწერი: მის პაწაწა ტანში შენ იპოვნე უფრო მცირე ნაწილებს: პაწაწინა ფეხებს თავის სახსრებით და ძარღვებით, რომლებშიაც ჩუხჩუხებს სისხლი; ამ სისხლში დაინახავ სხვა და სხვა გვარსითხეს; ამ სითხეში სხვა და სხვა წვეთებს და ამ წვეთებში სხვა და სხვა გვარ გაზებს (ჰაერის მაგვარ ნივთიერებას) რამდენადაც გინდა დაჰყო მწერი და მისი ნაწილები ცალ-ცალკე, დაინახავ, რომ მის დაყოფას სამწავარი არა აქვს. ამიტომ შეჩერდი რომელიმე უუმცირეს ნაწილზე და შეადარე იგი მთელს სამყაროს, მთელს ხილულს ქვეყანას! ასეთი შედარებით შენ მიხვდები, რომ

ჩვენი სხეული არის უმცირესი ქვიშის მარცვლი ხი-
ლულ ქვეყანაში, რომელიც თავის და თავად წარმოად-
გენს სრულიად შეუმჩნეველს ქვიშის ოდენა მარცვალს
სამყაროში. და მწერის იმ პაწაწინა ნაწილისათვის კი
ჩვენი სხეული წარმოადგენს მთელს ქვეყანას. ვინც თა-
ვის თავს შეხედავს ისე, როგორც ორს უფსკრულსა შუა,
— ესე იგი, უსუსურობასა და დაუსრულებლობის შორის
დაყენებულს კენქსა, იგი უთუოდ აცახ-ცახდება შიშით.
იგი იგრძნობს, რომ ძალია აღარ აქვს გაიგოს მთელი
ეს სასწაული. ამ სასწაულის ასახსნელად შრომასა და
მაცადინობას უარჰყოფს და, მე მგონია, განცვიფრებუ-
ლი აირჩევს დასტკბეს ამ სასწაულის ყურებით მოწიწე-
ბულ მდუმარებაში, ვიდრე მეტიჩრულად ეცადოს ამ სა-
იდუმლოების მიწთომას! ადამიანთაგან დაფარულია ცნო-
ბა უმთავრესის მიზეზებისა, ესე იგი ცნობა ნივთიერება-
თა დასაბამისა და დასასრულისა. ადამიანს არ შეუძლია
გაიგოს არც ის, რისგან წარმოდგა თვითონ, არც ის
დაუსრულებლობა, რომელიც მას შთანთქავს! ადამიანთა
კოდნისათვის მისაწვდომია ნივთიერებათაგან მხოლოდ
შუაგულიდან რაიმე ნაწილების გამოკვრა, მაგრამ ამავე-
დროს მაინც ვერ გამოიცინობ ვერც მის დასაწყისს და
ვერც დასასრულს. ბუნებაში ყველაფერი გაჩენილია არა-
რაისაგან ზე შევიდა როგორც რგოლი დაუსრულებელს ჯაჭ-
ვში. ვილას შეუძლია, გამჩენის გარდა, გადაათვალიეროს ამ
დაუსრულებელ ჯაჭვის ყველა რგოლები! მაგრამ ამპარ-
ტავნები და თავის თავზე მეტის მეტად დაიმედებული
ადამიანები არ ჯერდებიან ასეთს სასწაულს და ცდილო-
ბენ გაიგონ და გაიცნონ მთელი სამყარო და მისი უუმ-
ცირესი წვრილმანებიც კი, თითქო ეგ შესაძლებელი
იყოს! ასეთ ადამიანებს სურთ შეიტყონ დასაწყისი

ყოველიწმენისა, იმითომ რომ შემდეგ ყოველისფერი და-
ნარჩენი ახსნან, მაგრამ ეგ მარტო ცალიერი ოცნებაა!
ასეთი განზრახვა მხოლოდ მაშინ ასრულდებოდა, კაცს
რომ ჰქონოდა ისე დიდი და დაუსრულებელი ნიჭი, რო-
გორც თვით სამყაროა, მაგრამ ეგ ასე არ არი! ჩვენს
ცოდნას არაოდეს არ ტქნება დასასრული, რადგან შე-
სასწავლი და გასაცნობი საგნები დაუსრულებელია! სჯობია გავიცნოთ საკუთარი ძალა: ჩვენ რაღაც კი ვართ,
მაგრამ ყოველისფერი კი არა ვართ. ჩვენ დიდად გვენატ-
რება მაგარის ბოძის პოვნა, რომელზე შეგვეძლოს და
უსრულებელის კოშკის აშენება, მაგრამ მარად ეამს სა-
ძირკველი ასეთის ჩვენი კოშკისა ირღვევა და ჩვენ ფერ-
ხთა ქვეშ ჩნდება უფსკრული. ნუ მივსდევთ მიუწდომელს,
ნუ ვცდილობთ შევიპყრათ შეუპყრობელი; ჩვენს გო-
ნებას არ შეუძლია ყოველისფრის გაგება, ამ მხრით ჩვე-
ნი გონება განსაზღვრულია! მართლაც და, აიუ კი დაუს-
რულებელის ცოდნა მიუწდომელია თავისი არსებით,
მაშინ ცხადია, ჩვენი მაცადინობა დაუსრულებელ ნივ-
თიერებათა შესწავლისა და გაგებაზე ჩვენი მცირე ცოდ-
ნის საშვალეებით, სრულიად ამაო იქნება... ჩვენი ცოდ-
ნა ძლიერ სასარგებლო და გამოსადგეგია ჩვენს სოფლი-
ურ ცხოვრების საქმეებში, მაგრამ ასეთს ცოდნას არ
შეუძლია აგვიხსნას ჩვენ თვით ცხოვრების აზრი; ამ მიზ-
ნის მისაღწევად ჩვენი ცოდნა ძლიერ მცირე და სუს-
ტია. ჩვენი ცოდნა იმასაც ვერ სწვდება, რომ აგვიხსნას ადა-
მიანის სხეულის ცხოვრება და სიცოცხლე. ნახეთ აბა,
რამდენი რა უნდა იცოდეთ ამისათვის: სხეულს სჭირია
ადგილი, დრო, მოძრაობა, სითბო, სინათლე, საქმელი,
წყალი, ჰაერი და ბევრი სხვა რამე. ბუნებაში ყოველის-
ფერი ისე მკიდროდ გადაბმულია ერთი მეორეზე, რომ

ერთი რაშის გასაგებად უნდა შეისწალო მეორე, ცალკე ნაწილს ველარ გაიცნობ, თუ არ იცი მთელი. ჩვენის სხეულის ცხოვრებას მხოლოდ მაშინ გავიგებთ, როდესაც შევისწავლით ყველაფერს, რაც საჭიროა მისთვის და ამიტომ ძალა უნებურად მთელი სამყარო უნდა შევისწავლოთ, მაგრამ სამყარო ხომ დაუსრულებელია და, მაშ მისი შესწავლაც მიუწლომელი ადამიანისათვის. აქედან ცხადია, რომ ჩვენ არ შეგვიძლია თვით საკუთარი ჩვენი სხეულის ცხოვრების სავსებით ახსნა. ნივთიერებათა ცოდნაში ჩვენ უძლურნი ვართ და ეს უძლურება აი კიდევ საიდანა სჩანს: ადამიანი შესდგება ორი სხვა და სხვა ნაწილებისაგან, — ხორცისა და სულისაგან. არ შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ადამიანი შესდგებოდეს მხოლოდ ნივთიერებისაგან. ცხადია, რომ მას უნივთიეროცა აქვს, რომელს ვუწოდებთ სულს. ადამიანი მხოლოდ ნივთიერებისაგან რომ ყოფილიყო შემდგარი, მაშინ ის ძლიერ შორს დაუძრებოდა საკუთარი თავისა და გარემოცულ ნივთიერებათა გაცნობას. რატომ? — იმიტომ რომ ნივთიერებას არაფრის ცოდნა არ შეუძლია! ასეთის მოსაზრების შემდეგ შეუძლებელი ხდება ერთს წაქსაც ვიფიქროთ, რომ ის ნაწილი ჩვენის სხეულისა რომელიც ფიქრობს, სურს და უყვარს, იყოს ნივთიერი; არა, ის, უთუოდ, არის უნივთიერო, -სულიერი!

არც ნივთიერებისა და არც სულის არსებობის ცოდნა ჩვენ არ შეგვიძლია; მხოლოდ ის ვიცით, რომ ეგ ორი ნაწილი ერთი მეორისაგან დიდად განსხვავდება. ძლიერ სცდება ის, ვინც ფიქრობს და ლაპარაკობს სულზე, როგორც რამე ნივთიერების მსგავსზე. სცდება ისიც ვინც ნივთიერებას მიაწერს ისეთს თვისებებს, რომელნიც მხოლოდ სულს ეკუთვნის, ადამიანი არის ერთი უუსა-

კვირველსთაგანი ბუნებისა: მას არ შეუძლია გაიგოს
 რა არის მისი სხეული, უფრო კი სული და, ბოლოს,
 ყველაზე ნაკლებ ესმის, თუ რა ნაირად შეერთებია
 სული ხორცსა: აი, სწორედ, აქ არის ყოვლად გაუგებარ-
 ი და გაუხსნელი ნასკვი! ასეთია ადამიანის საკუთარი
 მდგომარეობა მას არ შეუძლია ცოდნა და გაგება
 ყველაფრისა, რაც ქვეყანაზე ხდება; სწორედ ამიტომ,
 მრავალ საგანზე მსჯელობა ადამიანისათვის თითქმის
 ყოველთვის შეუფერებელია და შემცდარი. ადამიანის
 უმეცრება ორ გვარია: ერთი შობიდან დაყოლილი,
 ბუნებრივი; მეორე კი — ქეშმარიტად ბრძნული. როდეს-
 საც ადამიანი შეიძენს და შეისწავლის ყველა მეცნიერებას
 რაც სცოდნიათ და იციან ადამიანებმა, ნახავს, რომ ვე-
 მისგან შეძენილი ცოდნა ისე მცირეა, რომ მათი შემ-
 წევობით შეუძლებელი ხდება ამ ღვთის გაჩენილი ქვეყნის
 გაგება და გაცნობა; აი ასეთის დაკვირების ძალით
 რწმუნდება ადამიანი, რომ მეცნიერებმაც არაფერი
 იციან ისე, როგორც უმეცრებმა. მაგრამ არიან ისეთი
 ამპარტავანი კაცები, რომელთაც ცხვირი მალლა უქი-
 რავთ, რომელთაც ცოტა რამ შეისწავლეს სხვა-და სხვა
 დარგის მეცნიერებისაგან და გამედილურდნენ. ამათ
 გაუსწრეს ბუნებრივ უმეცრებას, მაგრამ ველარ მოასწრეს
 მიღწევა იმ მეცნიერების ქეშმარიტ სიბრძნემდე, რომელ-
 ლთაც გაიგეს და ახსნეს უსრულობა და არარაობა კაცთა
 სიბრძნისა. აი ეს თავიანთ თავის ქვეყანად ჩამთვლელნი
 ადამიანები არიან, ქვეყანას რომ ამღვრევენ. ისინი
 ყველაფერზე მსჯელობენ დარწმუნებით და წინ დაუბე-
 დავად და, რასაკვირველია, მუდამ სცდებიან. იმათ იციან
 ერთი კორიანტელის აყენება და, სამწუხაროდ, ხშირად
 საზოგადოება პატივისცემით ეპყრობა ამისთანებს; მაგრამ

უბრალო ხალხს ეზიზღება ისინი, როგორც უსარგებლონი, ამ ვაებატონებსაც სძულთ ხალხი და სთვლიან მას უზრდელად და გაუნათლებლად. ყველაზე უმაღლესი ცოდნა, სანამდი შესაძლებელია მისწვდეს ადამიანი, მდგომარეობს იმაში, რომ სცნას და მიხვდეს იმას, რომ დასასრული არა აქვს ჩვენის გონების შესასწავლ საგნებსა! შეიძლება კაცი იცნობდეს ღმერთსა და თავისი არარაობა კი არ იცოდეს და აგრეთვე იცოდეს თავისი არარაობა და ვერ იცნობდეს ღმერთს. მაგრამ ვინც ქრისტესი მოძღვრება იცის, იგი იცნობს ღმერთსაც და თავისი არარაობასაც.

სურვილი ამაღლადობისა.

ზოგიერთს ადამიანს ისე ეშინია იმ უმეტრებისა, რომელშიაც ბუნებამ არგო ცხოვრება, ისე ეშინია სიკვდილისა და ყოველგვარ უბედურების, რომ ცდილობს, რაც ძალა და ღონე აქვს სრულიად არ იფიქროს ამაზე. მარად ეამს ეძებს და მოიგონებს ახალ-ახალ გასართობს და ჰგონია, — ჩააჩუმებს თავის მოუსვენრობას და იბოვის ბედნიერებას; მაგრამ ასეთი გზით შეუძლებელია ადამიანმა მიიღოს კმაყოფილება, რადგან თავის კმაყოფილების მძებარი არასოდეს არ არის კმაყოფილი. როდესაც მთილეს ადამიანი იმას, რაც ენატრებოდა, მაინც არ წყნარდება, არამედ მას უნდება სხვა რამ კიდევ ახალი და ახლა იმისთვის უნდა იზრუნოს და თავი იწუხოს. უმეტეს ნაწილად ადამიანი ასეთს კმაყოფილებას დიდი რამედ სთვლის და, თუ დაკარგა იგი, დიდად ნალელიანდება. მართალია მხოლოდ ის კაცი, რომელიც არც ხარობს და არც ჯავღობს, როდესაც ხელიდან ეცლება-

და ეკარგება სიხარულის მიზეზი. ადამიანი დიდს წვალებით ეძებს კმაყოფილებას და გასართობს, რადგან ცხადად გრძნობს თავის ცხოვრების სიცალიერეს, მაგრამ სამწუხაროდ, სრულიად ველარ გრძნობს სიცალიერეს და ამოვებს იმ ახალ გასართობ კმაყოფილებებსა, რომლის მოსაპოვებლად ასე შფოთავს. ბედნიერი კაცი თავის ბედნიერებას უფრო მაშინ გრძნობს, როცა ნაკლებად აქვს გასართობი. იქნება იკითხო, ნუ ხუ სხვა და სხვა გვარ ღროს გატარებით სიხარული და ბედნიერება არ იქნებაო? — რა თქმა უნდა, არა. გასართობი საგნები ადამიანის გარეშეა და ყოველივე გარეგანი დამოკიდებულია ხოლმე მრავალ სხვა-და-სხვა პირობებისაგან და, თუ მარჯვე შემთხვევა არ შეუწყობს ხელს მის შესრულებას, მაშინ ჩვენ ვვარდებით დიდს უსიამოვნებაში. სოლომან ბრძენმა და იობმა სხვებზე უკეთ გაიგეს ადამიანის არარაობა. ერთი იყო მეფე, რომელმაც საკუთარი გამოცდილებით გაიცნო კმაყოფილებების ამაოება; მეორე იყო მდიდარ-გლახაკი, რომელმაც გაიგო ქეშმარიტი ფასი ტანჯვისა. ადამიანის ბუნება ისეა შექმნილი, რომ არ შეუძლია სიცოცხლე, თუ რამეს არ აკეთებს, თუ ჭამის, ჭალისი და მოსწრაფება არა აქვს. იმ გვარ შემთხვევაში, თუ იგი არაფერს აკეთებს — ადამიანი გრძნობს თავის სისაწყლეს; უმწუხობას, უნიჰობას, უძლურებასა და არარაობას და დამოკიდებულებას სულ უბრალო რამეებზედაც. მაშინ იგი იწყებს მოწყენას, ნამღვლიანობას, წუხილს, ტანჯვას, წყრომას და სასოწარკვეთილებას! ყველა მშრომელსა ჰგონია, რომ შრომა მძიმეა და ძნელი ასატანი, მაგრამ იგივე მშრომელი თავის მღვთმარეობას გაცილებით უარეს ასატანად, ჩასდვლიდა, თუ რომ მას უქმად ყოფნა ჰქონოდა მის-ჯგლი;

ძლიერ აღრე ირყვნებიან ადამიანები: მათ ბოშობადანვე აგონებენ ცრუ აზრებს საკუთარს პატიოსნებასა, თავ-მოყვარეობასა და სიმდიდრეზე და აგრეთვე მათს კეთილშობილ მეგობრებს; გამორჩევასა და იმათ სიმდიდრესა და პატიოსნებაზე და ამ ნაირად ბოშობიდანვე ამძიმებენ უბრალო რამეებით: სტანჯავენ მეცნიერებისა და სხვა უცხო ენების შესწავლით; ეჩიჩინებიან, რომ ისინი იქნებიან ბედნიერი მხოლოდ მაშინ, როდესაც მათ და მათის მეგობრების სიმრთელე, პატივი და ქონება აყვავებულ იქნება და-უბედურნი, როცა ერთი ამ თვისებათაგანი მოაკლდებათ. ასეთის ჩიჩინით იზრდებიან და ატარებენ დროს დილიდან—სალამომდე. მე კი სხვაფრივ ვფიქრობ: ადამიანები რომ გავაბედნიეროთ, პირველად საჭიროა. — მოვაშოროთ ზემოდ თქმული და მისი მსგავსი ზრუნვა. ამით მივსცემთ მათ საშვალებას უფრო კარგად გახედონ თავიანთ თავსა და უფრო ღრმად ჩაუფიქრდნენ იმას, თუ რანი არიან, საიდან მოსულან, რისთვის ცხოვრობენ და სად მიდიან. ასეთი დაკვირების შემდეგ დარწმუნებული ვარ, სათაშაშოსა და გასართობის ძებნას აღარ შეაღწევენ დროს შარტრობის მოსაშორებლად. მე ხშირად დავუფიქრებიათ იმას, თუ რატომ უფოთავენ ადამიანები რატომ აყენებენ თავს შრომას, მღელვარებასა და უბედურებას სასახლეებში, ომებში, ერთ სიტყვით ყოველგან? დაკვირების შემდეგ ჩემთვის ცხადი გამხდარან, რომ ამდენს იმიტომ უფოთავენ და ზრუნავენ, რომ მათ არ იციან, თუ რა ტკბილია თავის კუთხეში მშვიდი ცხოვრება! რომ სცოდნოდნებოთ რა კმაყოფილებაა ასეთი ცხოვრება, მაშინ აღარ დაიწყებდნენ ბედის საძებნელად ზღვებსა და ხმელეთზე სვლას და აღარ მიმოედებდნენ ალოაგებისა და სამსახურის ძებნისათვის და ფერს თავს არ შეიწუხებდნენ მრავალგვარ გასართობების დევნით!

ყველანი ასე, ფიქრობენ, ვითომ მეფეთა ცხოვრება იყოს ყველაზე უკეთესი. მაგრამ თუ მეფე დარჩა მარტო და გაუერთობელი და დაურჩა დრო დაფიქრების იმაზე, თუ რა არის იგი, მაშინ დაინახავს მის უბედურს მდგომარეობას, — წარმოუდგება ყოვლისფერი, რაც მას ემუქრება და რაც მოსალოდნელია მომავალისათვის, მაგალითად: ქვეშევრდომთა უმორჩილება, უწესოება; ავადმყოფობა და ბოლოს სიკვდილი! მაშასადამე, თუ მეფე არ გაერთო, თუ არ მისცა თავი დავიწყებას, უფრო უბედურია მის უკანასკნელ ქვეშევრდომზე, რადგან ამ ქვეშევრდომს ქალაქის თამაშით მაინც შეუძლია გაართოს თავი. მაშ რაღად ეტანებიან ადამიანები ამოდენა ზრუნვა—გართობებისაკენ, რომელნიც ასე ძნელი საპოვნია არიან?! პასუხი ცხადია: იმიტომ რომ ეშინიათ თავიანთ თავთან მარტოობაში დარჩენა; ეშინიათ ამ მარტოობაში თავისი ცხოვრებაზე დაფიქრებისა, რომელიც ასე საძაგელი და საზიზღარია! ამიტომაც ცდილობენ თავი დავიწყებას მისცენ: ერთი წამიც არ დაურჩეთ თავისუფალი სააზროვნოდ და აი გამოძებნიან და გამოიგონებენ სხვა და სხვა გასართობს: ქალთა საზოგადოებასა, ომიანობასა, ძნელს ალაგებში წასვლასა და სამსახურს. ეს შფოთი, მღელვარება და ამაოება ართმევს მათ დროს ჩასაფიქრებლად; შეიქცევენ და უშლის დააკვირდნენ თავიანთ თავსა. ასეთს კაცებს უყვართ ყოველთვის ხმაურობა და მოძრაობა: საპყრობილე იმათთვის უსაშინელესი სასჯელია, რადგან სრულიად აღარ ესმისთ მარტოობის მშვენიერება! აი ეს გახლავს მიზეზი იმისა, რომ ასეთი ადამიანები შურით შეჭყურებენ მეფეებს და დიდს კაცებს, რომელთაც გაშორებით მეტი საშვალეობა მიუეპოვებთ, რომ დრო ატარონ.

განუწყვეტელ შექცევას. მეფეებს გარს ზღვევია ისეთი
კაცები, რომლებიც მხოლოდ ამას ცდილობენ და
ზრუნავენ, როგორმე გაართონ და შეაქციონ იგინი, არ
მისცენ დრო თავის თავზე დაფიქრებისა, რადგან, რო-
გორც უნდა იყოს მეფე, ის იქნება უბედურე, თუ
დაიწყოს თავის თავზე ფიქრი, მაგრამ რა უგნურები არი-
ან ისეთი ადამიანები, რომლებიც ცდილობენ მაგ გვარ
ზრუნვასა, შეფოთსა და შექცევაში იპოვონ ბედნიერება!
რომ ყდველსავე ამას ადამიანი ეძებს მხოლოდ თავის
დასავიწყებლად, შეგვიძლია დავრწმუნდეთ მით, რომ
შესთავაზეთ ქალაქის მოთამაშეს ის ფულები, რომლის
მოგებისათვისაც თამაშობს იმ პირობით ყი, რომ არ
ითამაშოს; ან მონადირეს შეაძლიეთ ის კურდღელი,
რომლის დასაქერად, თუ მოსაკლავად იგი გასულა ტყე-
ველად, მხოლოდ არ ხნადიროს და ნახავთ, რომ არც
მოთამაშე და არც მონადირე არ დაგეთანხმებათ.—ამ-
ბობენ: „კურდღლის ყიდვა მის დევნაზე უადვილესიაო.“
მართალია, ყიდვა უფრო ადვილია, მაგრამ იგი ვერ
შეუნაცვლებს ადამიანს ნადირობის წადილს და ნაყიდი
კურდღელი ვერ მოაშორებს შას სიკვდილისა და უბე-
დურობაზე ფიქრისაგან; ნადირობა, თამაში, შეფოთი,
ზრუნვა, სიმთვრალე და შექცევა ყი ადვილად ავიწყებს
კაცს თავის თავს. უმეტეს ნაწილს, რუმელნიც გართუ-
ლან მოუხსვენარს მეცადინეობაში; წარმოუდგენია, რომ
რამ წამსაც თავის საქმეებს მორჩება, მიეცემა ტკბილს
მოსვენებას. მაგრამ ეს შეცდომაა: ასეფს ადამიანებს არ
ესმის, რომ ამაო და დაუინებული მოქმედების სურვილი
ისეთივე გაუმამლარია, როგორც შექცევა გართობის
მოთხოვნითობა და იმავე შიშისაგან წარმოუდგება, რომ
თავიანთ თავს არ შეერჩენ. მარტო, არ დაურჩეთ დრო

თავიანთ აუარებელ ნაკლულევანებაზე დაფიქრებისა. ასეთი ადამიანებიც ისევე ფიქრობენ: ოღონდ შალე მოვრჩეთ ჩვენს საქმეებს და შემდეგ მოვისვენებთ და დავმშვიდდებითო. მაგრამ ისინიც სცდებიან, რადგან ამ გზით შფოთისა, მწუხარებისა და ამაოების მეტს ვერას იპოვიან. მე მგონია ადვილად მისახვედრიჯ, რომ ზმედი მოსვენებისა მღელვარე და შფოთიანი შაცადინაობის შემდეგ მაჩვენებელია იმისიც რომ ბედნიერების ერთი პირობათაგანია არის მშვიდობა და არა მღელვარება-წუხილი. ასე ატარებენ ადამიანები მთელს სიცოცხლეს ისინი დიდს ჯაფით გადათელავენ ხოლმე სხვა და სხვა გვარ დაბრკოლებას, ოღონდ მიაღწიონ სანატრელს მოსვენებას, მაგრამ როცა დადგება დრო მოსვენებისა, იმ წამსვე აუტანელად ფადაიქცევა იგი: სულის სტრამიდან ამოსული მოწყინება მოიკავს მთელს არსებას კაცისას თავისდს შხამით. მერე რა ამოა და ცალიერია ასეთი მოწყინა! როცა გაუჩნდებათ მოწყინების ნამდვილი ამიზენი, ადვილად ირთობენ თავს უბრალო რამეებზე, მაგალითად ბილიარტზე თამაშით და სხვა. მერე რატომ ართობს კაცს ბილიარტზე თამაში? იმიტომ რომ მეორე ცდელს უამბოს მისს შეგობრებსო, რომ იგი გემენ მის შირპირ-დჭირესთან ხელოვნურად თამაშობდა. ზოგი ადამიანი დიდს ამიშვი აფდებს თავის შავს მით, რომ იშოვოს რამე ადგილი და მით დაიკმაყოფილოს თავისი მედიდურობა, რაც იმავე დროს თავის მოწყინებასაც ნიშნავს. ზოგი ერთი თავს აკლავს იმას, რომ წაიგოს უბრალო რამე ამოა ჩვენის ცხოვრებისა, მაგრამ იმიტომ კი არა, რომ უფრო გონიერი შეიქნას და გაიუმჯობესოს თავისი ცხოვრება, არამედ მხოლოდ მედიდურობისათვის. უნდა აჩვენოს ქვეყანას, რომ იგი სხვებზე უკვიანია და ჩინებულად

ესმის მათე სისუსტე და ბიწიერება. ასეთი კაცი კო-
ყველაზე უუგუნურესია, რადგან მან იცის, რა საზიზღრად
ცხოვრობენ ადამიანები, მაგრამ მაინც თვითონაც ისე
საძაგლურად ცხოვრობს, როგორც სხვები! ზოგიერთებს
მოუწყენლად ცხოვრება შეუძლიათ მხოლოდ მაშინ, თუ
ყოველ დღე ცოტ-ცოტად თამაშობენ, მაგრამ წინაძლი-
ეთ იმათ თქვენ დილ-დილობით ის ფულები, რამლის
მოგებას შეიძლიან საღამოობით, მხოლოდ იმ პირობით,
რომ შემდეგში არ ითამაშონ და დარწმუნებით, რომ ამ
დაპირებით თქვენ უბედურად გახდით იმათ, ექნება მით-
ხრა: თამაშობის დროს ისინი მოგებას ვერ ატყუებენ,
აჭამედ თავის შექცევასაა; ვაი, რომ ესეც ასე არ არის
აბა მოსთხოვეთ ფულზე არ ითამაშონ და ვთქვათ
მხოლოდ თავის შესაქცევად და ნახავთ, რა წყვად ჩამო-
ყრან ყურებს, ცხადია, ისინი თამაშობის დროს არ
ეძებენ არც მოგებას და არც თავის შექცევას: მათ ეჭი-
რებათ მხოლოდ თავისი თავის მოტყუება იმ წარმოდგე-
ნით, როცა ვიხილავთ მოგებისაგან შეიქნებიან ბედნიერნი,
როგორც მატარა ბავშვები და ისვრიან ხოლმე ჰერის
სახეებს თამაშობის დროს იმიტომ, რომ თვითონვე შეში-
ნდნენ სწორედ ამგვარადვე ასეთი ადამიანები მოწყენის
დროს გამოიგონებენ ხოლმე ისეთს საქმესა და ვასარ-
თობს, რომელიც აღუძრავს მათ ჭურვილსა, რისხვას
სახარულსა და შიშს! დიდ ხარისხოვანი მოხელენი,
დილიდან საღამომდე სამსახურში ჩაფლულნი ვეღარ
შოულობენ ერთი საათი თავისუფლებასაც, რომ დაფი-
ქრდნენ, თავიანთ თავზე, მაგრამ როდესაც ასეთი ადა-
მიანი გლავს დაჭარავს და ცხოვრობს ხალხისაგან
ღვიწილად კაცული ფავის მდიდარს მამულში, იგი უბე-
დურად და ყველასგან შიტოვებულად გრძობს თავს.

რატომ? იმიტომ რომ აღარ არის სამსახურის საქმეებში ჩაფლული და არც გარემოცულია ისეთი კაცებისაგან, რომელნიც დაუშლიან მას თავის თავს დაუფიქრდეს და დაუკვირდეს. აქედან ცხადია, რომ მოწყინებისაგან თავის დაღწევას ჩვენ სხვა და სხვა შექცევაში ვეძებთ, მხოლოდ ასეთი შექცევა დიდრ ზებედურებაა ჩვენთვის, რადგან მით ვშორდებით ჩვენ თავის თავსა. აღარ ვუფიქრდებით ჩვენის ცხოვრების აზრსა და ამ ნაირად შეუმჩნევლად ვიღუპავთ თავს. მართალია, გაურთობლად ჩვენ მოგვეწყინება, მაგრამ სამაგიეროდ ასეთი მოწყინება ქალას დაგვატანს ვეძიოთ უფრო გონიერი გზა ამ მოწყინებისაგან გამოსავალი. ერთად ერთი გონივრული გამოსავალი გზა მდგომარეობს გონივრულს ცხოვრებაში. სამწუხაროა, რომდესაც ხედავ, აუ რა ბევრს ზრუნავენ ადამიანები მოაწყონ ცხოვრება იმავე მდგომარეობაში, რომელიც, სრულიად მათ და უნებურად, წილად რგებიან; და არ ცდილობენ გამოაჩვიონ თავისი მდგომარეობა, სწავთარის გონებით და სწინდისის მიხედვით, ადამიანი აღრიდანვე დამარწმუნეს რომ ის საქმე, რომელიც მას წილადა ხვდა, მართალია, სწორია და სრულიად აღარ ფიქრობს, რომ გააჩიოს, მართლმ კარგია იგი, თუ არა? იგი მხოლოდ იმის მეცადინეობაშია, რომ უფრო წარმატებით შეასრულოს როგორმე ეს საქმე; მაგრამ მმ საქმის ავი და ვარჯიშხარე რო გაერჩინა ესათუოდ, სრულიად გამოიხველიდა იგი სწავთარს მდგომარეობას.

მეტირწმუნება და ძალადობა

შევჩინა ისეთი კაცი, რომელიც ვერანფერი გზით ვერ გადაიტანს, თუ შეიტყო, რომ მას შეურაცყოფენ და პატივს არა სცემენ საზოგადოებაში. ეს იმას ამტკიცებს,

თუ რა ჭაღლა აყენებს ადამიანი და რა დიდად ზღვასებს
 თავისს მსგავსს ადამიანსა. ვრდან ისეთი კაცები, რომელ-
 ნიც ყოველს ღონისძიებებს ხმარობენ, რომ სხვებმა მათ-
 ზე კარგი აზრი იქონიონ და ბედნიერადღ თვლიან თავს,
 როცა მათ პატივისცემით ეპყრობიან და არ შეურაცყო-
 ფენ, ძლიერ შესაბრალისი და უსუსურნი არიან ასეთი
 ადამიანები, რადგან ასე იმითომ იქცევიან, რომ ქვეყა-
 ნა გააკვირონ და აღიდებიონ, თავი ამისთანა მოთხოვნი-
 ლება ადამიანისა, რომ სხვებისაგან მოწონებულ იქნას
 ამტკიცებს იმას, თუ რა მალლა ვაყენებთ კაცის გონე-
 ზას; რაც გინდ დიდის ქონებებს პატრონი იყოყ ადამი-
 ანი, რაც გინდა მდიდარი და ჯანმრთელი, იგი არ იქნე-
 ზა კმაყოფილი, თუ მას პატივისცემით არ ეკიდებიან.
 კაცი ისე დიდად ზღვასებს გონებას, რომ იგი სულით დ გულით
 მონდომებულია, რომ სხვებმა მათი საკუთარი გონებით
 მოუწონონ მას მისი აზრი და ყოფა-ქცევა. როგორც
 ზემოდ ნათქვამი გვაქვს, არიან ისეთი კაცები, რომლებ-
 ზაც საშინლად ეზიზღებათ ადამიანები და ამტკიცებენ,
 რომ ადამიანი ცხოველია და სხვა არაფერიო, მაგრამ
 იმათაც ენატრებათ პატივის ცემა მათ მიერ შეურაცყო-
 ფილ ადამიანებისაგან. ამაზე უკეთესად ვერაფერი ვერ
 ცხად ჰყოფს, თუ რამდენად უგუნურობაა ზიზღით მოქ-
 ცევა კაცთა მოღმისა! მე არ ვეთანხმები არც იმას, ვი-
 საც ერთობ მალლა აჰყავს ადამიანი და არც იმას, ვინც
 უმიზეზოდ აქვეითებს მას. ჩვენი უსუსურობა და არა-
 რაობა ის არის, რომ ჩვენ არა გვსურს ვიყოთ ისეთი,
 რაცა ვართ და ვცდილობთ ვეჩვენოთ ადამიანებს რა-
 ღაც სხვა ნაირად. ხშირია ისიც, რომ ადამიანები თავ-
 გამოღებით ცდილობენ თავი გამოიჩინონ სხვების წინა-
 შე ქონებულის, თუ არ ქონებულის თავიანთი სათანო-

ბით! ასეთი ვაცები მზად არიან დაჰკარგონ და უარ-
ჰყონ სათნოება, ოღონდ კი მათ ერქვას სახელი სათნო-
და მადლიანი ადამიანისა: მაგალითად, მზად არიან გახ-
დნენ მხდალნი, ოღონდ კი მათ უწოდონ სახელი მამა-
ცისა; ვეგ ხდებენ მაშინ, როდესაც ადამიანებს ერთდებათ
მოიქცენ სინდრისსამებრ იმის შიშით, ვაი თუ მხდლე-
ბი დაგვერქვასო. ისინი მზად არიან მოუსპონ ქსოცოც-
ლზე თავიანთ თავსა და სხვებსაც, ოღონდ კი ადამიანთა
წინაშე არ დაერქვას მათ სახელი მხდალისა იმის გამო,
რომ მათ მოითმინეს ლანძღვა და შური არ იძიეს მათის
შეურაცხ-მყოფელისა. ამისთანა ადამიანებს ისე უყვართ
კაცთა ქება-დიდება, რომ მზად არიან მოკვდნენ მისთვის,
ოღონდ კი მოიპოვონ იგი. მე ყოველთვის მიკვირს, რომ
ამ უღმრთო საქმეში გართულნი ადამიანები რატომ არ
დაეკითხებიან თავს, — ვეგ ჩვენ მიერ გამოორჩეული საქმე
საძაგელია, თუ არაო! თითოეული ადამიანი თამამად
აკეთებს თავის უგუნურსა და უსამართლო საქმეს, თით-
ქო გენიოსიაო. თუ შემდეგ დაინახა თავისი სისულელე
და უსამართლობა, მაშინ იგი ამტყუნებს რაღაც სასა-
ცილო სიმღაბლით თავის უვიცობას და პირდაპირ კი
შაინც არ აღიარებს, რომ თვითონ ვეგ საქმეა საძაგელი
და უგუნური!

ვთქვათ ორი სახელმწიფო ებრძვის ერთმანეთს და
იმათი სამზღვარია მდინარე. ამ დროს მე ვდგევარ
მდინარის ნაპირზე და უცებ მეორე ნაპირიდან ერ-
თი ვინმე ზრუტს მესვრის. მე ვეკითხები: „რისთვის გინ-
და ჩემი სიკვდილი?“ — „როგორ თუ რისთვის?“ — მიპა-
სუხვებს იგი: „შენ ხომ ამ მდინარის მეორე მხარეს სცხოვ-
რობ და მაშ ჩემი მტერი ხარ! — ცხადია, ჩვენს მხარეზე
ყო ცხოვრობდე, მაშინ შენის მოკვლის უფლება მე

სრულიად არ მექნება. — ამისთანა შემთხვევაში მე გამოვ-
ვალ დამნაშავე და კაცის მკვლელი, მაგრამ კრადგან ამ
მდინარის მეორე მხარეს სტხოვრობ, მე შემოდლოა მოგ-
კლა შენ და ატარ დამერქვას მკვლელის სახელი და,
პირიქით, გამივარდეს გულადის მეომრის სახელი. ადა-
მიანები სამართლიანად სთვლიან მხოლოდ იმას, რაც
მათზე აღრე სხვებს დაუდგენია და ეს მიაჩნიათ კანონ-
ნიერად, სამწუხაროდ, გონივრულის საფუძვლით კი არა,
არამედ იმიტომ რომ ეს ასე იყო მიღებული და დად-
გენილი!.. აღამიანთა სამართავად საკმარა ღვთის ორი
კანონი: პირველი, — სიყვარული ღვთისა და მეორე, —
სიყვარული მოყვისა. ეს ორი კანონი სჯობიან ყველა
კაცთაგან შედგენილ კანონებს.

გზა მკაცრებისა და გასწორებისა

თუ ღმერთი არის, ცხადია, ის უფრო უნდა შევი-
ყვაროთ ვიდრე მის მიერ გაჩენილი ნივთიერება და თუ
არ არის, მაშინ კი შეგვიძლია გავიტაცნეთ და დავტ-
კბეთ ნივთიერების სიყვარულით! ასე მსჯელობენ ურ-
წმუნონი, სოლომონის „სიბრძნეთა“ წიგნში და თავიანთს
მჯელობას ასაბუთებენ იმ წარმოდგენით, რომ ვითომ
ღმერთი არ იყოს. მათ რომ სცოდნოდა ღვთის არსებო-
ბა, მაშინ რასაკვირველია, არ იტყოდნენ ამას; დიდი
სისულელეა გამჩენზე უფრო გაჩენილის შეყვარება. ბრძენი
აღამიანები ამბობენ: არის ღმერთი და, იმიტომ ნუ გავვი-
ტაცებს მის მიერ გაჩენილის სიყვარულით. ღვთის ქმნილე-
ბათა მეტის-მეტად სიყვარული და მიფერება ჩვენის მხრით
უსამართლობაა, რადგან ეს გვიშლის ღვთის სამსახურს, თუ
ვიცნობთ და, თუ ჯერ ვერ გვიპოვნია ღმერთი და მხო-

ლოდ ვეძებთ მას, მაშინ ქმნილებათა გატაცებით სიყვარული დაგვიშლის მის ძებნას.

ადამიანს აქვს სხვა და სხვა ნაირი ბოროტი გულის თქმანი, აი ესენი ჩვენ არ უნდა გვიყვარდეს. ჩვენ არ უნდა შევიყვაროთ ის, რაც ბადავს ჩვენში ღმერთზე უდიდეს მიზიდულებას. ჩვენ გვაქვს ისეთი ცოდვებოც, რომელნიც სხვა ჩვენს ცოდვებს უჭირავს, როდესაც მოვსპობთ ამ ძირითადს ცოდვებს, მაშინ მათგან დამოკიდებული ცოდვები მისდა თავედ გაჰქრება, სწორედ ისეთე, როგორც ღერის მოჭრის შემდეგ ტოტები დასვივდებიან ხოლმე. რაც ქვეყნიურის მოძღვრობით მეტის მეტად მძიმეა, ის, ქრისტეს სწავლით, ყველაზე უადვილესია და რაც ქრისტეს მოძღვრობით მძიმე საქმეა, იგი კი ქვეყნიურის კანონით ადვილია! მაგალითად: ქვეყნიურის მოძღვრებით მეტის მეტად მძიმეა ქრისტეს სწავლასთან შეთანხმებული ცხოვრება; ქრისტიანეთათვის კი ასეთი ცხოვრება ძლიერ ადვილი და მსუბუქია; ქვეყნიურის სწავლით სიმდიდრესა და უფლების ქონებას არათფერი სჯობია; ქეშმარიტ ქრისტიანეთათვის სიმდიდრე და უფლებით აღჭურვილი ცხოვრება ყველაფერზე უმძიმესია. ჩვენს გულის თქმასა და ჩვენის გონების შორის არსებობს მუდმივი შინაგანი ბრძოლა. ადამიანს, რომ ჰქონოდა მხოლოდ გონება და არ ჰქონდა გულის თქმანი, ან და, ჰქონოდა გულის თქმანი და არ ჰქონოდა გონება, მაშინ არავითარი ბრძოლა არ მოხდებოდა ჩვენში. რადგან ადამიანს ორივე აქვს, — გონებაცა და გულის თქმაც, ამიტომ ცხოვრება უბრძოლველად შეუძლებელია ერთსა და იმავე დროს გონებასა და გულის თქმებთან შერიგება არ შეიძლება: თუ მოვურიგდით გონებას, მაშინ გულის თქმასთან მოგვიხდება ბრძოლა და, თუ შევურიგდით გულის თქმას, მაშინ ბრძოლა გონე-

ბაში არაფერი უშლიდეს, არ ივარჯებდა; არცის ვარჯა, რომ კაცს ყველაფერი ჰქონდეს; რაც მას უნდა. დაქამდე ჩვენ მიგვაჩნდა კარგ რამედ ის, რაც გვინდოდა; ეხლა კი ვატყობთ, რომ კარგია მხოლოდ ის, რაც ღმერთს უნდა; ყოველ შემთხვევაში, რაც მას არ უნდა, ფაშოტ-სადეგარი და უვარგისია ჩვენთვის.

ერთად ერთი გზა ჩვენის გასწორებისა არის სიმართლე; იგი ძნელია, მაგრამ ძნელია იმიტომ, რომ ჩვენ ასე დიდს ხანს ვეძლეოდით ჩვენს ცოდვებს და ეს ცოდვები კი გვიძნელებდა გასწორებას. ასეთს ბრძოლაში იმდენად უფრო ვიტანჯებით, რამდენადაც ღრმად გაუდგამს ფესვი ჩვენს სულში ამ ცოდვებს. ჩვენ უფლება არა გვაქვს ვიფიქროთ, რომ ვითომ ღმერთი იყოს დამნაშავე ასეთ ბრძოლის საჭიროებაში; რა შუაშია—აქ ღმერთი? ჩვენ რომ ცოდვები არ გვქონოდა, არც ბრძოლა დაგვჭირდებოდა, აქედან ცხადია, რომ მიზეზი ბრძოლისა არის ჩვენი საკუთარი უწმიდობა; ისიც მართალია, რომ ამავე ბრძოლაშია ჩვენი ხსნაც. რომ ღმერთს ვეხსნეთ ამ ბრძოლისაგან, ჩვენ ვიქნებოდით უბედურნი მით, რომ შევრჩებოდით ჩვენს ცოდვებს. თავის თავთან ბრძოლა და თავის თავის ძალდატანება, რასაკვირველი, არის წინანდელი ჩვენის ცოდვების ბრალი; მაგრამ ეგ ძალდატანება სანატრელი და კანონიერია. დედა რომ მხეცს პირისაგან შვილს გამოგლეჯს, ბავშს ეს ეტკინება; მაგრამ მისი ტანჯვა დედას კი არ უნდა დააბრალოს, არამედ იმ მხეცს, რომელსაც ცილებიდან მისი გაშვება არ უნდოდა. სწორედ ამ ნაირადვე უნდა შეხედოს ადამიანში, როცა მასში კარგისა და ცუდის შუა ბრძოლა გაჩნდება. მართლ-მორწმუნეობა, კეთილ-მსახურება, როგორც დედა, გამოგლეჯს ჩვენს სულს უწმიდობებისაგან და

თუმცა ასეთი ბრძოლა მტანჯველია ჩვენს, მაგრამ იგი დიდად საჭიროა და დიდს სიკეთეს გვიშვრება. ძლიერ ცუდი იქნებოდა, რომ უბრძოლველად დავრჩენბლიყავით. უბრძოლველად ჩვენს სულში ვერ დაისახებოდა ღვთის შიში და სიწმიდე. თვითონ ღმერთი რო იმ გვარად გვაძლევდეს მოძღვრებას, დარწმუნებულად ვიყოთ, რომ ეს მოძღვრება მისგან არის, მაშინ ხომ დიდის სიამოვნებით და ძალდაუტანებლად დავემორჩილებოდით. მას აკი გვეყვანან კიდევ ჩვენ ასეთი მოძღვრებები: ერთია გაჭირება და მეორე—საზოგადოდ ყოველგვარი უბედური შემთხვევა ცხოვრებაში.

სამართლე და სიწრფე.

ნაკლულევანების ქონა, რასაკვირელია, ცუდია; მაგრამ უფრო უარესი ის არის, როცა ადამიანს აღარა სურს თავისი ნაკლულევანების ცნობა. ამისთანა შემთხვევაში იგი თავის ძველს ნაკლულევანებას ახალსაც უმატებს. ჩვენ ხშირად ვცდილობთ მოტყუებით მოვიპოვოთ პატივის ცემა და სიყვარული საზოგადოების წინაშე. თვითონ ჩვენ ძალიან ვჯავრობთ, როცა სხვები მოტყუებით ჩვენგან ისეთის პატივისცემას ითხოვენ, რომლის ღირსნი არ არიან. როდესაც სხვები ჩვენს ნაკლულევანებას გვიჩვენებენ, ამით არავითარს ცუდს არ გვიშვრებიან, რადგან ჩვენის ნაკლულევანების მიზეზი თვითონ ჩვენა ვხრთ და არა ისინი. პირიქით, ასეთი ადამიანები ჩვენ დიდს სიკეთეს გვიშვრებიან. მით, რომ გვეწვიან გავიგოთ ჩვენი ცოდვები. თუ მართლა ღირსნი ვართ ზიზღისა, მაშინ რაღაზე დავემდუროთ იმათ, რომლებსაც ვეჯავრებით ჩვენ, როგორც საძაგლები; და რა

რატომ არ გვიყვარს ჩვენ სიმართლეს და მისი მთქმელი?
რატომ გვირჩევენ, რამ სხვებო შესტდნენ ჩვენ შესახებ?
რატომ ვართ კმაყოფილი, როცა ჩვენზე რამსე უკეთესს
აზრს შეადგენენ, რისი ღირსნი ვართ? რატომ ცხა-
რობთ და გვეჩატრებთ პატივისცემა ისეთი ღირსებისა-
თვის, რომელთაც ჩვენ სრულნიად არ მღვდებოვებამ — ეს
არ ვარგა და არც შეიძლება სიცოტის პატივისცემა;
თუმცა ტიტველ სიმართლის წინაშეც მუხლების მოდრე-
კა უფუნტრება. სიმართლეს, ქრისტიანულს სიყვარულს
მოკლებული; ან არის სიკეთე და ვერც ვერავითარ კე-
თილისადმი ვერ მიიყვანს ადამიანს. რამდენადაც მსლლა
დგას ჩვენი საზოგადოებრივი მდგომარეობა, რამდენადაც
სხვებზე მეტი უფლება გვაქვს, იმდენად უფრო გვიძნელ-
დება სიმართლის გაგება. რის ადამიანები, რომლებსაც რა-
მე მოწყალებას ვუშვებთ, ან და შეგვიძლია რაიმე ვნება
მივაყენოთ, იშვიათად გვეტყვიან გულახდილს სიმარ-
თლეს მაგალითად გავლენიანსა და დიდ კაცებზე ყო-
ველგან ამბობენ სხვა და სხვა ცუდს რამეებს, მხოლოდ
თვით იმათ კი არაფერა იციან, რადგან ვერც ერთი მა-
თი მახლობელთაგანი ვერ უბედავს თქმს იმის შიშით,
რომ არ გააჯავრონ ისინი ძალიან კარგად იცის ადა-
მიანმა, რომ სიმართლეს მარგებელია მხოლოდ იმისათვის,
ვისაც ეუბნება, მაგრამ იმავე დროს იგი მავნებელია
თვითონ მთქმელისათვის, რადგან ამისათვის მოიძულებენ
მას: ამ სიმართლის გაუგებრობისა გამო უფრო დიდ კა-
ცობა ვარდება უბედურებაში, თუმცა უბრალო ხალხში-
აც არიან ისეთნი, რომელთაც აღარ უყვართ არც ლა-
პარაკი და არც ყურის გდება სიმართლისა. ასეთი ადა-
მიანები ატარებენ დროს ერთი მეორის დაუცხრომელს
მოტყუებაში, ესენი ერთი მეორეს პირში ვერცებენ და

თუმცა ასეთი ბჭძოლა მტანჯველია ჩვენს, მაგრამ იგი დიდად საჭიროა და დიდს სიკეთეს გვიშვრება, ძლიერ ცუდი იქნებოდა რომ უბრძოლველად დავჩინბლიყავით: უბრძოლველად ჩვენს სულში ვერ დაისახებოდა ღვთის შიში და სიწმიდე. თვითონ რმერთი რო იმ გვარად გვაძლევდეს მოძღვრებას, დაწმუნებული ვიყოთ, რომ ეს მოძღვრება მისგან არის, მაშინ ხომ დიდის სიამოვნებით და ძალდაუტანებლად დავემორჩილებოდით მას. აკი გვყვანან კიდევ ჩვენ ასეთი მოძღვრები: ერთია გაქირება და მეორე—საზოგადოდ ყოველგვარი უბედური შემთხვევა ცხოვრებაში.

სამაჩთლე და სიძრუე.

ნაკლულევანების ქონა, რასაკვირელია, ცუდია; მაგრამ უფრო უარესი ის არის, როცა ადამიანს აღარა სურს თავისი ნაკლულევანების ცნობა. ამისთანა შემთხვევაში იგი თავის ძველს ნაკლულევანებას ახალსაც უმატებს. ჩვენ ხშირად ვცდილობთ მოტყუებით მოვიპოვოთ პატივის ცემა და სიყვარული საზოგადოების წინაშე. თვითონ ჩვენ ძალიან ვჯავრობთ, როცა სხვები მოტყუებით ჩვენგან ისეთის პატივისცემას ითხოვენ, რომლის ღირსნი არ არიან. როდესაც სხვები ჩვენს ნაკლულევანებას გვიჩვენებენ, ამით არავითარს ცუდს არ გვიშვრებიან, რადგან ჩვენის ნაკლულევანების მიზეზი თვითონ ჩვენა ვართ და არა ისინი. პირიქით, ასეთი ადამიანები ჩვენ დიდს სიკეთეს გვიშვრებიან მით, რომ გვეწევან გავიგოთ ჩვენი ცოდვები. თუ მართლა ღირსნი ვართ ზიზლისა, მაშინ რაღაზე დავემდუროთ იმათ, რომლებსაც ვეჯავრებით ჩვენ, როგორც საძაგლები; და ან

რატომ არ გვიყვარს ჩვენ სიმაართლე და მისი მთქმელი?
რატომ გვირჩევნია რომ სხვები შესტდნენ ჩვენ შესახებ?
რატომ ცხარტ კმაყოფილნი როცა ჩვენზე იმისზე უკეთესს
აზრს შეადგენენ, რისღ ღირსნი არა ვართ? რატომ ვხა-
რობთ და გვენატრება აბტივისცემა ისევე ის ღირსებისა-
თვის, რომელიც ჩვენ სრულიად არ მოგვეპოვება? ეს
არ ვარგა და არც შეიძლება სიცრუის პატივისცემა;
თუმცა ტიტველ სიმაართლის წინაშეც მუხრების მოდრე-
კა უგუნტრება. სიმაართლე, ქრისტიანულს ტყვართულს
მოკლებული, არ არის სიკეთე და ვერც ვერავითარ კე-
თილისადმი ვერ მიიყვანს ადამიანს. რამდენადაც მაღლა
დგას ჩვენი საზოგადოებრივი მდგომარეობა, რამდენადაც
სხვებზე მეტი უფლება გვაქვს, იმდენად უფრო გვიძნელ-
დება სიმაართლის გაგება. ის ადამიანები, რომლებსაც რა-
მე მოწყალებას ვუშვებით ან და შეგვიძლია რაიმე ვნება
მივაყენოთ, იშვიათად გვეტყვიან გულახდილს სიმარ-
თლეს მაგალითად გავლენიანსა და დიდ კაცებზე ყო-
ველგან ამბობენ სხვა და სხვა ცუდს რამეებს, მხოლოდ
თვით იმათ კი არაფერი იციან, რადგან ვერც ერთი მა-
თი მახლობელთაგანი ვერ უბედავს თქმას იმის შიშით,
რომ არ გააჯავრონ ისინი. ძალიან კარგად იცის ადა-
მიანმა, რომ სიმაართლე მარგებელია მხოლოდ იმისათვის,
ვისაც ეუბნება, მაგრამ იმავე დროს იგი მავნებელია
თვითონ მთქმელისათვის, რადგან ამისათვის მოიძულებენ
მას: ამ სიმაართლის გაუგებრობისა გამო უფრო დიდ კა-
ცობა ვარდება უბედურებაში, თუმცა უბრალო ხალხში
აც არიან ისეთნი, რომელთაც აღარ უყვართ არც ლა-
პარაკი და არც ყურის გდება სიმაართლისა. ასეთი ადა-
მიანები ატარებენ დროს ერთიმეორის დაუცხრომელს
მოტყუებაში, ესენი ერთი მეორეს პირში ეფერებიან და

თავის დღეში ერთმანერთს არ ეტყვიან იმას, რასაც იმაზე ზურგს უკან ამბობენ. ფითოეულმა ჩვენგანმა რომ გაიგოს ყველაფერი ეს, რასაც იმაზე ამბობენ ზურგს უკან, ათუოდ, აირეოდ და ყველაფერი და ყველანი ერთმანეთს წაეჩხუბებოდეს, ამ გვჯრი ადამიანები არიან აღვისილნი სიცრუით, თვალ მაქცობით და ფარისევლობით; დმათ არა სურთ, რომ ელაპარაკონ სიმართლეს, რადგან თვითონაც არ ელაპარაკებინ სხვებს სიმართლეს და აი ეგ სიცრუე, — გონება და სამართლიანობისაგან დაწუნებული, უფრო და უფრო რყენის მათ. ერთი უმთავრესი თვისება ადამიანისა მდგომარეობს იმაში, რომ მას უყვარს თავისი თავი, პატივსა სცემს და სიკეთე სურს მისთვის. მაგრამ უბედურია იგი, ვისაც მართო თავის თავი უყვარს. ასეთი ადამიანი მოინდომებს გახდეს დიდი და ნახავს, რომ პატარაა; მოინდომებს გახდეს ბედნიერი და იგრძნობს თავს უბედურად; მოუნდება, რომ იყოს სრული, მაგრამ ნახავს სავსეა უსრულობით; მოითხოვს საზოგადოებისაგან სიყვარულსა და პატივის ცემას, მაგრამ დარწმუნდება, რომ მისი ნაკლულევანება უკუაქცევს მისგან ხალხს. მაშინ იგი თავისს სურვილს რომ ვეღარ შეასრულებს, აღივსება ზიზლით ხალხზე და საშინელს საქმეში ვარდება: იძულებს სიმართლეს, უწყებს მას დენას და უნდა მთლად მოსპოს იგი, მაგრამ ამის ასრულება მას არ შეუძლია; და აი ცდილობს დაამახინჯოს და გარყენას ქეშმარიტება, როგორც თავისთვის, ისე სხვებისათვისაც იმ იმედით, რომ ამ გზით და ხერხით დამალოს თავისი ნაკლულევანება. ჩვენ უნდა ვუმაღლოდეთ იმათ, რომელნიც ჩვენს ნაკლულევანებას გვიჩვენებენ. მართალია, ასეთის მხილებით ჩვენი ნაკლულევანებანი სრულიად არ ისპობა ჩვენში მათი სიმრავლისა გამო,

მაგრამ როდესაც ჩვენ ვიცით ჩვენს ნაკლულეევანებას, ვშოთავთ, ველარ ვისვენებთ სულიერად სინდისი არ ჩუმდება და ვცდილობთ გავსწორდეთ და გავნთავსუფლდეთ ჩვენის ცდომისა და ნაკლულეევანებისაგან.

ვინ მსჯელობს სწორედ?

როდესაც ჩვენ კოქლსა ვხედავთ, ჯაფრი არ მოგვდის ამისათვის. მაგრამ ვისაც ქკუა უკოქლობს, უსათუოდ გაგვაჯავრებს. რატომ? — იმიტომ რომ ფეხით კოქლი აღარ მალავს, რომ კოქლია, ქკვით კოქლი კი, უთურდ, იტყვის, რომ ხეითონ მართალია და სხვები კი ცდებიან. ეგ რომ ასე არ იყოს, მაშინ ქკუით კოქლსაც ისე შევიბრალებდით, როგორც ფეხით კოქლს. ეპიკტეტი კითხურობს: „რატომ არ მოგვდის გული, როცა გვტყვიან თავი გტკივაო, მაგრამ ნამდვილად კი არა გტკივა? ამავე დროს კი საშინლად ვჯავრდებით, თუ გვითხრეს ჩვენ მართალს არ ვამბობთ და სწორედ არ ვმსჯელობთ?“ — რატომ ხდება ესა? იმიტომ რომ, პირველ შემთხვევაში ჩვენ სრულიად დარწმუნებული ვართ, რომ თავი არა გტკივა, მაგრამ ის კი არ ვიცით დარწმუნებით, მართალს ვამბობთ, თუ ვცდებით, სწორად ვმსჯელობთ, თუ არა! როდესაც სხვები თანხმანი არ არიან ჩვენს რომელსამე საქმეში, მაშინ ასე გვგონია, რომ ისინი სცდებიან და არა ჩვენ. ნუ თუ ასე არ უნდა თება ხომალდში მჯდომსაც. როცა იგი ხომალდით ზღვაში მისცურავს, ასე ჰგონია, — ზღვის ნაპირები მოძრაობს და არა თვითონ. რომ ნამდვილად გაიგოს, თუ ვინ მოძრაობს აუცილებლად საჭიროა თვითონ იდგეს გასაგებ ადგილას. ცხოვრების საქმეშიაც ასეა: ადამიანი თვითონ უნდა

იღვეს სიმართლისა და სიკეთის მკვიდრს ნიჰდაგზე, რომ შეიძლოს იქონიოს სწორი მსჯელობა იმაზე, თუ რას სჩადიან სხვები! როდესაც რამე საქმეს ვაათავებ, იმ წამს იგი კარგად გეჩვენება, მაგრამ რაკი დრო და ჟამი გაივლის, ხშირად გავიწყდება და ვერ მიმხვდარხარ, თუ რა იყო იგი საქმე. ესევე ხდება, როცა სურათს ათვალიერებ ან ახლოდან, ან შორედან, სურათი კარგადა სჩანს მხოლოდ ნამდვილის თვისის სახედველიდან. ცხოვრების საქმის გარჩევს დროს უნდა იღვე, სწორედ, იმ ერთად ერთს მხედველობის ადგილას, საიღვან შევკედლოს სწორად მსჯელობა, თუ რა არის კარგი და რა—ავი, რა არის ღვთიური და რა—უღმრთო! როდესაც ვზივართ ამოძრავებულს ხომალდში და შევკურებთ რაიმე საგანს ამ ხომალდში, მაშინ ჩვენ ველარ ვამჩნევთ ჩვენს მოძრაობას; თუ განზე გავიხედეთ და დავაკვირდით იმ საგანს, რომელიც ჩვენთან ერთად არ მოძრაობს, მაგალითად ზღვის ნაპირს, მაშინ კი იმ წამსვე ვტყუობილობთ საკუთარს მოძრაობას, ვსეა ცხოვრებაშიაც. როდესაც ყველა ადამიანს არ ცხოვრობს ისე, როგორც ჩივიდა, მაშინ ეს ურეგობა შეუმჩნეველია; მაგრამ აბა ერთი ვინმე გონს მოვიდეს და დაიწყოს ცხოვრება ისე, როგორც ღმერთსა სურს, მაშინ იგი იმ წამსვე ნათლად დაინახავს, რა საზიზღურად იქცევიან სხვები.

ცრუ მორწმუნეობა და ქეშმარტი ღვთის მსახურება.

ცრუ მორწმუნეობაც ისე გავრცელებული კაცთა შორის და ისე დამლუბველია მათი, როგორც ურწმუნეობა. ქეშმარტი ღვთის მნახურება თავისუფალია ცრუ მორწმუნეებისაგან თუ ქეშარტის ღვთის მსახურებას შე-

ერია ცრუ მორწმუნეობა მამინ ის დარღვეულია. ქრისტემ გვეჩვენა, თუ როგორი უნდა იყოს ქვეშაირი ღვთის მსახურება: მან გვასწავლა, რომ ერთად ერთი განმანათლებელი და გამბედნიერებელი ადამიანისა ჩვენს ცხოვრებაში არის ერთმანერთის სიყვარული; ქრისტე გვასწავლის, რომ ჩვენ ბედნიერებას მოვიპოვებთ მხოლოდ მაშინ, როცა დავიწყებთ სხვების სამსახურს და არა თავის თავისა. უსწავლელსა და უბრალო ადამიანს განუსჯელად სწავს ღმერთი, ეს ასეც უნდა იყოს და არც გასაკვირველია: ღმერთმან მისცა მათ ასეთი სიყვარული და მიიზიდა მისდამი მათი გული. ღმერთი რომ არ იზიდავდეს ადამიანს, მაშინ რწმენაც აღარ იქნებოდა. ადამიანის სარწმუნოება მხოლოდ მაშინ გაიშლება, როდესაც იგი იგრძნობს ასეთ მიზიდულებას. აი ასეთი მიზიდულებისთვის ევედრება დავითი ღმერთსა: „მოდრიკენ გული ჩემი განცხადებისადმი შენისა და არა ანგარებისადმი“. ადამიანის გულში სარწმუნოებას სჭრავს ღმერთი სიხილისა და გონების შემწეობითა ძალითა და მუქარით. სარწმუნოების დამკვიდრება ადამიანის გულში ყოველად შეუძლებელია ძალითა და მუქარით ადამიანს უნერგავენ. შიშსა და არა სარწმუნოებას. რიგი არ არის და უსამართლობაც იქნება, რომ გავცდებოდეთ ურწმუნონი და ცოდვილი და უსაყვედუროთ: ასეთი ადამიანები უამისჯელად საკმაოდ დასჯილნი და უბედურნი არიან თავიანთის ცოდვებისაგან. ჩვენ უფლება გვექნებოდა გვესაყვედურნა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ რაიმე სარგებლობას მოვეუტანდეთ ამ მხრით, მაგრამ ეს ასე არ ხდება; პირიქით, ამნაირი ჩვენი ქცევით უფრო დანაშაულებს მათ რწმენისაგან და ღირს ვნებამ მივაყენებთ ადამიანის გულსა აქვს მღვდელის განსჯეულობის სურვილი, რამელსაც

გონება ვერა სცნობს. გულს თავისი კანონი აქვს და გონებასაც თავისი. გული დამოუკიდებელ შთაბეჭდილებათა მიიზიდება. ანუ შორდება რასმე; გონება კი—მოსაზრების, საბუთებისა და კანონის საფუძველზე მოქმედობს. გონება სცნობს ქეშმარიტებას, გული კი გრძნობს; ამიტომ სასაცილო იქნება ჩვენი შრომა იმის შესახებ, რომ შევავაროთ ადამიანებს მოყვასი სხვა და სხვა მოსაზრებებით, კანონებითა და საბუთებით. ქეშმარიტს ქრისტიანეს სურს სიკეთე არა მხოლოდ მოყვისათვის, არამედ მტრისთვისაც, და აგრეთვე არა თუ საკუთარის მტრისათვის, არამედ ღვთის მტრისთვისაც. აი ამიტომაც ხალხის სიყვარული კმაყოფილების ნაცვლად ხშირად ტანჯვასაც მიაყენებს ქრისტიანეს. რამდენადაც ჭკვიანი და კეთილია ადამიანი, იმდენად უფრო ამჩნევს იგი სხვის ჭკუასა და გულ კეთილობას. ვთქვათ ადამიანმა სცნა ღმერთი, მაგრამ მას მის სიყვარულამდე ჯერ კიდევ ბევრი უკლია, ესე იგი ღვთის ნების შესრულებამდე. ქეშმარიტი სიბრძნე გვასწავლის, რომ დავემსგავსოთ ბოფეშებს. ქრისტეს მოძღვრება ბავშვებსაც იმდენსავე ცოდნას აძლევს, რამდენსაც დიდები ძლივს პოულობენ მეცნიერების შემწეობით. ქრისტეს სწავლით ღმერთი არის ღმერთი სიყვარულისა და ნუგეშისა. იგი ალავსებს ჩვენს სულს და ბატონობს მასზე. იგი გვაგრძნობინებს ჩვენს უსუსურობას და ჩვენსავე სიღიადეს. ღმერთი უერთდება მორწმუნეთა სულს, ალავსებს მას სიხარულით, ნდობით და სიყვარულით, და სრულიად უნიჭოდა ხდის მისს მორწმუნეს სხვა რაიმე მიზნისაგან. გარდა მისის მსახურებისა.

რაში მდგომარეობს კეთილი, რაეჭოს ღვთას სათნო?

ვინც ვინდა იყოს, გონიერი თუ უგუნური, ყველას ენატრება ბედნიერება, მხოლოდ ბედნიერებად ერთს მი-
აჩნია სხვა და მეორეს სულ სხვა. ერთიცა და მეორეც
თავის მტრებად სთვლიან იმათ, ვინც დაუშლის ამ ბედ-
ნიერების მოპოებას. ერთი დიდის ხალისით მიდის ომში,
მეორე კი ემალება მას; ორთავე შემთხვევაში მათი მის-
წრაფება გამოწვეულია. თავიანთ თავისათვის სჩკეთის
სურვილით ის სურვილი; რომ ადამიანმა თავის თავს
სიკეთე მოუტანოს, არის მიზეზი მთელის მისის ყოფა-
ქცევისა. თვით თავის მკვლელიც იმეტომ იკლავს თავს
რომ ჭკონია, ვითომ უკეთესია მისთვის, რომ ცოცხალი
არ იყოს. ამჟვე დროს კი უსარწმუნოებოდ არსად და
არას დროს არაეა არ მიუღია ის სიკეთე და ბედ-
ნიერება, რომელსაც ყველა ზეწეგანი ასე ეტანება. ვინ
არის ისეთი ადამიანი, რომ თავის ბედს არ ემდუროდეს
უფროსნი და ხელ ქვეითნი, მდიდარნი და ღარიბნი, მო-
ხუცებულნი და ახალგაზდანი, ძლიერნი და სუსტნი,
მეცნიერნი და უმეცარნი, ჯან-საღნი და სნეულნი, ყვე-
ლანი უკმაყოფილონი არიან და ყოფილან ყოველგან
ყველა ქვეყანაში, ყოველს დროს, ყოველს წლოვანება-
სა და ყველა პირობებში. კაცს ასე ჭკონია, რომ ასეთს
ხანგრძლივსა და დაუღალავს გამოცდილებას უნდა და-
ერწმუნებინა ადამიანები, რომ ასეთი გზით სიკეთემდე
და ბედნიერებამდე ვერ მიაღწევენ. მაგრამ არა, გამოც-
დილობა ვეღარა წვრთნის მათ. ისინი სულ იმ იმედით
არიან, რომ მომავალში უკეთ წავა საქმეო. აი ასეთი
ახლანდელი დროთი უკმაყოფილო ადამიანები თავს ატ-
ყუებენ მომავალ დროის იმედით, და უბედურობიდან

უბედურობაში გადადიან და ყოველგვარ უბედურობის დასასრული ხომსიკვდილია. იმათთვის, რომელნიც ღვთის მორწმუნენი არ არიან. ადამიანები იშვიათად ცხოვრობენ მიმდინარე დროს; ისინი ან გაუსწრობენ მომავალს დროს, ოცნებობენ მასზე და ნატრობენ, რომ მალე დადგეს ეგ უკეთესი დრო. ან და მოიგონებენ ხოლმე წარსულს და ნადვლობენ, რომ ის ასე ჩქარა გაქრა.

მერე რა სისულელე და ამაოა იმ დროების მოგონება და ნატვრა, რომელიც ჩვენ აღარ გვეკუთვნის. გასაკვირი ის არის, რომ სრულიად არ ფიქრობთ იმ დროზე, რომელშიაც ამ წამში ვცხოვრობთ და რომელიც მხოლოდ ჩვენს ხელშია. ადამიანი ახლანდელს დროს ასე ეპყრობა: თუ იგი უსიამოვნოა მისთვის, თვალ დახუჭულად გვერდს აუქცევს და, აჟუ სასიამოვნოა, მაშინ ნადვლობს, რომ მისთვის ასეთს სასიამოვნო დროს მალე ბოლო მოეღება ადამიანები უკმაყოფილო არიან ახლანდელის დროთი და ყოველივე იმით, რაც მათ ემართებათ ამ მიმდინარე დროს, თუმცა კი ასეთი თავგადასავალი დამოკიდებულია თვით ადამიანებისაგან. ასეთი ადამიანები თავს მომავლის იმედიტ იწუხებენ, განკარგულებასაც ახდენდენ მომავლის შესახებ. თავიანთ წარმოდგენით და ის კი ავიწყდებათ და არ იციან, დადგება თუ არა მათთვის ასეთი სანატრელი მომავალი! დეე თითოეულმა ადამიანმა კარგად გაშინჯოს თავისი აზრი და დინახავს, რომ იგი უმეტესად გართულია წარსულისა ან მომავლის ფიქრით და ახლანდელ დროზე სრულებით არ ზრუნავს—და, თუ ცოტათი ზრუნავს, ისიც იმეტომ, რომ ამით მხოლოდ მომავალი მოიმზადოს. აქედან ცხადადა სჩანს, რომ ჩვენ ეხლა არა ვცხოვრობთ ისე, როგორც გვინდა, არამედ იმედი გვაქვს შემდეგში ვიცხოვ-

როთ. ამ ნაირად ვეძებთ რა ბედნიერებას მომავალში, თავის დღეში აღარა ვართ ბედნიერი და კმაყოფილი აწყობაში. ოხ, რა კარგადაა გრძნობს თავს ის კაცი, რომელმაც, ამ წუთი სოფლად ბედნიერების ძებნით მოქანცვის შემდეგ, გაუწოდა ხელი ქრისტეს!

ზოგიერთები ეძებენ ბედნიერებასა და სიკეთეს სხვების უფროსობასა, ბრძანებლობასა და უფლებაში, სხვები—მეცნიერებაში და ზოგიც გემოთ მოყვარეობაში. მაგრამ ვინც დაახლოვებულია სიკეთესა და კეთილთან, მას კარგად ესმის, რომ ბედნიერება არ მოიპოვება იმისგან, რის შეძენა და დაუფლება მხოლოდ ზოგიერთებს შეუძლიათ—და არა ყველას ერთად. მათ ესმით, რომ ქეშმარიტი კეთილი, სიკეთე ისეთი რამ არის, რომ მისი შეძენა ყველას თანასწორად, გაუყოფელად და შეუშურებლად შეუძლია. ქეშმარიტად კეთილი და სიკეთე ისეთია, რომ იგი არავის დაეკარგება, თუ თვითონ არ ისურვა მისგან მოშორება. ამბობენ: „შედი შინაგან შენსა და იპოვნი მოსკვეფებასაო“. მთელი სიმართლე არ არის ამ ნათქვამში. არიან ამისი წინააღმდეგი მოაზრენიცი, —ისინი ამბობენ: „მოშორდი თავის თავს,—ეცადე, რომ დავიწყებას მისცე თავი და შექცევა გართობაში იპოვი ბედნიერებასაო!“ არც ეს აზრია მართალი; იმიტომ რომ ამ გზით შეუძლებელია კაცმა თავი დაახწიოს თუნდა მარტო ავადმყოფობას. სულიერი მოსვენება და ბედნიერება არ არის არც შინაგან ჩვენსა და არცა გარეშე; არა, იგი არის მხოლოდ ღვთისაგან, რომელიც არის შინაგან და გარეგან ჩვენსა. მარტო ის არა კმარა, რომ ღმერთსა ჩვენ ვსცნობთ ქრისტეს შემწეობით; არა, ქრისტეს შეუწევნელად ვერაფერს ვერ ვიცნობთ. ქრისტეს მოძღვრების გარეშე ჩვენ არ შეგვიძლია გავე-

ბა ვერც ჩვენის ცხოვრებისა, ვერც სიკვდილისა, ვერც
 ღვთისა და ვერც თავის თავისა. ქრისტეს მოძღვრების
 დაუხმარებლად ჩვენ არაფერი არ ვიციტ და ვერაფერს
 ვერ ვხედავთ; უქრისტეოდ ჩვენთვის ყოველივე ბნელი
 და დახლართულია. ქრისტეს მოძღვრება რომ არ ყო-
 ფილიყო, აღამიანი, ჩაიფვლებოდა ბიწიერებაში, უბე-
 ღურობაში, ცთომა-სიბნელეში, სასოწარკვეთილებასა და
 სიკვდილში. მაგრამ ქრისტეს მოძღვრების ცოდნით და
 შესრულებით აღამიანები თავისუფლდებიან ყოველი ამი-
 საგან. ქრისტესაგან წარმოსდგება მთელი ჩვენი სათნოება
 და ნეტარება. ქრისტეს უმოძღვროდ აღამიანები დასჯამ-
 დნენ ერთმანეთს, ქვეყანა გაირყვნებოდა და ჯოჯოხე-
 თად გადაქცეოდა. ქრისტე იზიდავს თავისკენ მთელს
 კაცობრიობას. რაც უნდა მდგომარეობა და პირობებში
 იყოს ჩამდგარი აღამიანი, სახარება აძლევს მას სიუკუქმას.
 ქეშმარიტი ბუნება კაცისა, ქეშმარიტი კეთილი, სათნო-
 ება და რწმენა ღვთისა არიან გადაბმულნი ჩვენს გონე-
 ბაში განუწყურლად.

გონების იგვესმადამაქ რძობა შიობს ინზეს...
 რფესტ — სვად შინდო იგრობს...
 იწანლობის იგვესტენ — ფე ივისო...
 რბი :ოულოანნ...
 მლოქმით იგნო ანტენ...
 ფე ანტენქონ...
 ანტენ...
 1...
 6316...
 ანტენ...
 ანტენ...

შანი მართი აგაზი